

Sisekaitseakadeemia

Finantskolledž

Kärt Tallinn

**KOOLINOORTE KOKKUPUUDE POSTI TEEL TELLITUD
NARKOOTILISTE JA PSÜHHOTROOPSETE AINETEGA
HARJUMAA JA TALLINNA 8.-12. KLASSIDE NÄITEL**

Lõputöö

Juhendaja

Heleri Randma, MA

Kaasjuhendaja

Maret Güldenkoh, MBA

Tallinn 2021

SISEKAITSEAKADEEMIA LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

Finantskollež	Mai 2021
<p>Töö pealkiri eesti keeles: Koolinoorte kokkupuude posti teel tellitud narkootiliste ja psühhotroopsete ainetega Harjumaa ja Tallinna 8.-12. klasside näitel</p> <p>Töö pealkiri võõrkeeles: The Exposure to Drugs and Psychotropic Substances Ordered by Post Among 8th-12th Grade Students in Harju County and Tallinn</p> <p><i>Lõputöö on kirjutatud eesti keeles ja koosneb 56 leheküljest. Lõputöö koostamisel on kasutatud 57 allikat, millele on tekstis viidatud.</i></p> <p><i>Töö uurimisprobleem oli see, et alates 2016. aastast on suurenenud narkootiliste ja psühhotroopsete postisaadetiste hulk ning Maksu- ja Tolliameti uurijad on märganud, et üha enam tuleb keelatud sisuga postisaadetsi alaealistele.</i></p> <p><i>Töö eesmärk oli selgitada välja Harjumaa ja Tallinna 8. kuni 12. klassi kooliõpilaste kokkupuude posti teel välismaalt tellitavate narkootiliste ja psühhotroopsete ainetega ning nende teadlikkus ainete tellimisega seostuvatest karistustest.</i></p> <p><i>Töö teoreetilises osas anti ülevaade narkootilistest ja psühhotroopsetest ainetest, nende kättesaadavusest ning põhjustest, miks alaealised võivad hakata kasutama illegaalseid aineid. Lõputöös analüüsiti Maksu- ja Tolliameti narkootiliste ja psühhotroopsete postisaadetiste statistikat, alaealistega soetud kohtulahendeid ning selgitati ankeetküsitluse põhjal välja Harjumaa ja Tallinna koolinoorte kokkupuude posti teel välismaalt tellitavate narkootiliste ja psühhotroopsete ainetega ning nende teadlikkus ainete tellimisega seotud karistustest.</i></p> <p><i>Töö tulemusena selgus, et noorte hulk, kes on tellinud posti teel välismaalt narkootilisi või psühhotroopseid aineid, on siiski väike. Uuringu tulemusena sai autorile selgeks, et paljud noored siiski ei saa aru, kui tõsised karistused võivad kaasneda posti teel keelatud ainete tellimisega ning asjaolu, et Maksu- ja Tolliameti ennetustöö ei ole efektiivne, sest enamuse uuringus osalenud noortest ei ole näinud ühtegi ennetustööga seotud sotsiaalmeedia postitust või reklaami. Lõputöö raames teeb autor Maksu- ja Tolliametile kolm ettepanekut ning Euroopa Narkootikumide ja Narkomaania Seirekeskusele ühe soovitus.</i></p>	
Võtmesõnad: koolinoored, narkootikumid, psühhotroopsed ained, tellimine posti teel	
Võõrkeelsed võtmesõnad: drugs and psychotropic substances, ordering online, postal service, students	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia	
Töö autor: Kärt Tallinn	
<p>Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Annan Sisekaitseakadeemiale tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose reprodutseerimiseks säilitamise ja elektroonilise avaldamise eesmärgil, sealhulgas Sisekaitseakadeemia raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni. Annan loa teose üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Sisekaitseakadeemia veebikeskkonna kaudu sealhulgas Sisekaitseakadeemia raamatukogu digikogu kaudu ja paber kandjal Sisekaitseakadeemia raamatukogus kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni. Olen teadlik, et nimetatud õigused jäävad alles ka autorile. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.</p>	
(allkirjastatud digitaalselt)	
Vastab lõputöö nõuetele	
Juhendaja: Heleri Randma (allkirjastatud digitaalselt)	
Vastab lõputöö nõuetele	
Kaasjuhendaja: Maret Guldenkoh (allkirjastatud digitaalselt)	
Kaitsmisele lubatud	
Kolledži direktor: Kerly Randlane (allkirjastatud digitaalselt)	

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. NARKOOTILISTE JA PSÜHHOTROOPSETE AINETE OLEMUS JA KÄTTESAADAVUS.....	7
1.1 Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete olemus.....	7
1.2 Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete kättesaadavus	11
1.3 Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete tarvitamine ja õiguslik alus Eestis	14
2. KOOLINOORTE KOKKUPUUDE NARKOOTILISTE JA PSÜHHOTROOPSETE AINETEGA NING SELLEGA SEOTUD KARISTUSED	20
2.1 Uurimisstrateegia	20
2.2 Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete statistika, kohtulahendid ja ennetustöö 22	
2.3 Harjumaa ja Tallinna 8.-12. klassi kokkupuude narkootiliste ja psühhotroopsete ainetega	30
KOKKUVÕTE	40
SUMMARY	42
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	44
Lisa 1. Küsimustiku kaaskiri.....	49
Lisa 2. Koolinoortele saadetud ankeetküsimustik	50
Lisa 3. Koolide nimekiri	54
Lisa 4. Kohtulahendite analüüsi kodeerimine.....	56

SISSEJUHATUS

Narkootiliste ainete tarvitamine on negatiivne sotsiaalne nähtus, mis võib tuua endaga kaasa ühiskonnale suurt kahju ning erinevaid sotsiaalprobleeme. Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete tarvitamine hakkas Eestis levima peale taasiseseisvumist. Võrreldes Euroopa Liiduga on Eestis keskmisest kõrgem narkootikumide kasutamine kooliõpilaste seas. Viimaste uuringute järgi on 38% Eesti kooliõpilastest tarvitanud narkootilisi aineid. (Siseministeerium, 2019)

Lõputöö teema on aktuaalne, sest alates aastast 2016 on kasvanud posti teel narkootiliste ja psühhotroopsete ainete tellimine välismaalt, ainuüksi aastal 2020 on seitsme kuuga kinni peetud 433 narkootilise aine kahtlusega posti- ja kullersaadetist ning Maksu- ja Tolliameti info kohaselt on üha enam menetluses noored, kelle tellitud postipakid illegaalsete ainetega jäävad Maksu- ja Tolliametile silma (Maksu- ja Tolliamet, 2020a).

Lihtne ligipääs internetile annab igale inimesele võimaluse tellida enda kodu ukse taha soovitatav aine ning seetõttu ei taju paljud tellijad, et tegemist on illegaalse tegevusega. Lõputöö aktuaalsus tuleneb ka Siseministeeriumi narkootikumide vähendamise poliitikast ehk Valgest raamatust, mille üheks punktiks on narkootikumide ja psühhotroopsete ainete kättesaadavuse vähendamine alaealiste seas (Siseministeerium, 2019). Lisaks sellele on Maksu- ja Tolliameti 2019. aasta arengukava üheks oluliseks punktiks just posti teel narkootikumide ja psühhotroopsete ainete välismaalt tellimise tõkestamine (Maksu- ja Tolliamet, 2019a).

Aastal 2020 on kirjutanud Anastassia Donets Sisekaitseakadeemias lõputöö „Posti teel tellitavate narkootiliste ainete kättesaadavus ja ennetustegevus“, mis uuris posti teel tellitavate narkootiliste ainete kättesaadavust ja selle ennetustegevust. Autori arvates on käesolev töö uudne, sest keskendub spetsiifiliselt Harjumaa ja Tallinna koolinoorte kokkupuutele posti teel tellitud narkootiliste ja psühhotroopsete ainetega, ainete tellimisega kaasnevatele karistustele ning ühtlasi uuritakse lõputöös, kas Maksu- ja Tolliameti senine ennetustöö on toiminud. Tulenevalt sellest püstitatakse probleemküsimus, milline on Harjumaa ja Tallinna noorte kokkupuude ja teadlikkus karistustest posti teel tellitud narkootiliste ja psühhotroopsete ainetega.

Uurimisprobleemist lähtudes püstitati järgmised uurimisküsimused:

- Kas koolinoored on teadlikud, kust on võimalik narkootilisi või psühhotropseid aineid osta?
- Kui paljud noored on tellinud posti teel välismaalt keelatud aineid?
- Mis eesmärgil tellitakse narkootilisi või psühhotropseid aineid posti teel?
- Kas koolinoored on teadlikud, millised karistused kaasnevad tellides posti teel keelatud aineid?
- Kas koolinoored on kuulnud Maksu- ja Tolliameti ennetuskampaaniast?

Lõputöö eesmärgiks on selgitada välja Harjumaa ja Tallinna 8. kuni 12. klassi kooliõpilaste ehk käesoleva töö mõistes koolinoorte kokkupuude posti teel välismaalt tellitavate narkootiliste ja psühhotropsete ainetega ning nende teadlikkus ainete tellimisega seostuvatest karistustest.

Lõputöö eesmärgi täitmiseks on püstitatud järgmised uurimisülesanded:

1. Analüüsida teaduskirjanduse põhjal narkootiliste ja psühhotropsete ainete olemust ning nende kättesaadavust e-kaubanduses.
2. Analüüsida kohtulahendeid, mis on seotud alaealistega, kes on posti teel tellinud keelatud aineid.
3. Hinnata Harjumaa ja Tallinna koolinoorte teadlikkust posti teel tellitavate ainete ning sellega kaasnevate karistuste kohta ning teha järeldused ja ettepanekud Maksu- ja Tolliametile.

Töö teooria osas analüüsitakse teadusartikleid ning erinevaid uuringuid, mis käsitlevad narkootikumide kasutamist alaealiste seas. Maksu- ja Tolliameti süüteomenetluse tulemusena on selgunud, et narkootiliste ja psühhotropsete ainete tellimine on üha enam levinud tegevus 8.-12. klassi koolinoorte seas, millest tulenevalt valiti ankeetküsitluse valimiks just Tallinna ja Harjumaa 8.-12. klassi koolinoored. Lõputöö empiirilises osas kasutatakse kvantitatiivset ja kvalitatiivset ehk kombineeritud uurimismeetodeid, peamise andmekogumismeetodina kasutatakse ankeetküsitlust, mille tulemused esitatakse tabelite ja joonistena ning lisaks kasutatakse ka dokumendianalüüsi, et selgitada välja, milliseid karistusi kohtupraktikas määratakse alaealistele, kes on tellinud välismaalt posti teel keelatud aineid.

Lõputöö koosneb kahest peatükist, milles esimene peatükk käsitleb teadusartiklite põhjal narkootiliste ja psühhotropsete ainete olemust, interneti ja posti teenuste kasutamist ainete

tellimisel ning lõputöö teises peatükis kirjeldatakse uuringu metoodikat, teostatakse kohtulahendite analüüs, et selgitada välja viimase viie aasta jooksul noortele mõistetud karistusi posti teel narkootiliste või psühhotroopsete ainete tellimise eest ning analüüsitakse küsitlusest saadud tulemusi.

1. NARKOOTILISTE JA PSÜHHOTROOPSETE AINETE OLEMUS JA KÄTTESAADAVUS

1.1 Narkootiliste ja psühhotropsete ainete olemus

Narkootilised ja psühhotropsed ained ehk uimastid on kesknärvisüsteemi mõjutavad ained, mis kutsuvad esile joovet või selle sarnast seisundit ning nende tarvitamisega kaasneb sõltuvuse tekkimise oht (Danling, *et.al.*, 1999, pp. 2-3).

Kõige sagedamini peetakse esimeseks joovet tekitavaks aineks alkoholi, millega noored kokku puutuvad ning mis on justkui hüppelaud, mis võib viia illegaalsete ainete kasutamiseni. Erinevad uuringud on leidnud, et inimesed, kes hakkavad nooremas eas alkoholi tarbima ning teevad seda regulaarselt, võivad suurema tõenäosusega sattuda kasutama illegaalseid aineid. Ameerika Ühendriikide Miami linnas läbiviidud uuringu kohaselt leiti, et noored, kes olid juba 11. aastaselt harjunud regulaarselt alkoholi tarbima, hakkasid hiljem kergemini tarvitama kokaiini ning muid illegaalseid aineid. (Siegel, *et.al.*, 2014, p. 281)

Narkootiliste ja psühhotropsete ainete kasutamine toob endaga kaasa suurt ressursikulu (sõltuvusravi programmid jmt) ja tervisekadu (enneaegsed surmad, nakkushaiguste levik jne) (Männisalu, *et.al.*, 2015, lk 11). Narkootiliste ja psühhotropsete ainete kasutamise mõju ühiskonnale saab jagada kolmeks (Tamm, *et.al.*, 2016, lk 25):

- Sõltuvusest tulenev kahju teisele inimesele, milleks võib olla kuritegevus;
- Sõltuvuse all kannatava inimese isiklik kahju, milleks võib olla tervishoiusüsteemi koormus;
- Inimese eraldumine ühiskonnast, milleks võib olla tööjõu ja oskuste kadu.

On selge, et narkootilisi ja psühhotropseid ained müüakse, et saada rahalist kasu, kuid samas pole sugugi nii kerge jõuda selgusele, miks noored hakkavad kasutama illegaalseid aineid. Üheks põhjuseks võib olla inimese sotsiaalne tase- on arvatud, et inimesed, kes on vaesemast perekonnast, kelle elu ei ole korras ning kes on meeleheitel, võivad kergemini sattuda kasutama illegaalseid aineid. Noored, kellel on madal enesehinnang või on stressis halbade elutingimuste pärast, võivad kasutada narkootilisi või psühhotropseid aineid, et tunda ennast paremini. (Siegel, *et.al.*, 2014, p. 278)

Kõige enam seostatakse noorte narkootiliste ja psühhotroopiliste ainete kasutamist eakaaslaste survega, eriti juhul kui vanemate järelevale lapse üle on nõrk või olematu. Noored, kes elavad linnas võivad sattuda kergemini kokku inimestega, kes pakuvad neile narkootilisi või psühhotroopseid aineid, mis peaksid aitama neid nende tunnetega toimetulemisel või stressiga. (Siegel, *et.al.*, 2014, p. 278)

Lisaks sellele võivad noored võtta eeskju oma sõpradest, kes juba kasutavad illegaalseid aineid ning kes tagavad ligipääsu ainetele ning õpetavad neid õigesti tarvitama. Viibides sõpruskonnas, kus juba keegi kasutab illegaalseid aineid, saab noor endale toe ja julgustuse ka ise neid tarvitada. Tekib nii-öelda ühtekuuluvustunne ja grupisisene staatus. Sellest tulenevalt on selliseid noori raskem ravida, sest illegaalsetest ainetest loobumine tähendab enamasti ka sõpruskonnast lahkumist. (Siegel, *et.al.*, 2014, pp. 278-279)

Kolmandaks põhjuseks loetakse perekondlikke tegureid. Erinevad uuringud on näidanud, et noored, kellel on halb läbisaamine oma perega, kellel on olnud õnnetu lapsepõlv, keda on karmilt karistatud või väärkoheldud, satuvad kergemini illegaalseid aineid kasutama. Vanemate suutmatus või tahtmatus reegleid kehtestada või liiga kõrged ootused noore suhtes, millele järgnevad tülid ja karmid karistused, mõjutavad tugevalt noort ning noor võib pöörduda illegaalsete ainete poole, et leida rahuldust ja meelerahu, mida vanemad ja kodu talle pakkuda ei suuda. Riskigruppi kuuluvad ka noored, kes on pärit suurtest peredest või kelle vanemad on lahutanud, puuduvad lapse elust või ei leia kiire elutempo juures laste kasvatamiseks piisavalt aega. (Siegel, *et.al.*, 2014, pp. 279-280)

Psühholoogid on pakkunud välja ka võimaluse, et lapsed, kelle vanemad kasutavad narkootilisi või psühhotroopseid aineid, satuvad kergemini ka ise illegaalseid aineid kasutama võttes eeskju oma vanematest. Arvatakse, et kõikidest perekondlikest teguritest on just vanemate eeskju kõige suurem mõjutaja illegaalsete ainetega alustamisel. (Siegel, *et.al.*, 2014, p. 280)

Olulist rolli mängib ka noorte psüühika ning emotsionaalsed probleemid. Tihti kujutatakse meedias narkootilisi ja psühhotroopseid aineid kui vahendeid enda rahustamiseks või ergutamiseks, mistõttu on illegaalsete ainete kasutamine muutumas kui stiilseks eluviisiks (Lisova, 2010, pp. 91-97). Paljud noored on arvamusel, et kasutades erinevaid aineid on võimalik ennast maha rahustada ning unustada kõik oma mured või tekitada endas rõõmu ja eufooriat, mida noor ilma aineteta ei tunne. Nii mõnigi noor on ka arvamusel, et

kasutades illegaalseid aineid saab ta parandada enda seksuaalvõimekust või muuta ennast sotsiaalsemaks. (Siegel, *et.al.*, 2014, pp. 280-281)

Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete kasutamise kaasnep tihti ka sõltuvus. Sõltuvuse puhul on tegemist haigusega, mis tuleneb neuroloogilisest muutusest ajus. (Alghamdi, *et.al.*, 2021, pp. 1-2) Liigitades narkootilisi aineid sõltuvuse järgi, on olemas füüsilist sõltuvust tekitavad ning psüühilist sõltuvust tekitavad ained. Füüsilise sõltuvuse puhul on organism harjunud narkootilise ainega ning selle puudumisel tekivad isikule võõrutusnähud, milleks võivad olla erinevad valud, värisemine, krampid, südame- ja hingamishäired. Psüühiline sõltuvus ei mõjuta inimese keha niivõrd vaid pigem mõjutab meeoleolu. Selle sõltuvuse puhul tekib inimesel halb tuju, masendus ja apaatia kui organismis pole narkootilist ainet. (Talvik, 1998, lk 6) Psüühiline sõltuvus võib areneda kõikide uimastite puhul, kuid füüsilise sõltuvuse tekkimiseks on igal ainel sõltuvuspotentsiaal ehk tõenäosus sõltuvuse tekkimiseks. Sõltuvuse kujunemisel omab suurt rolli ka aine tarvitamise sagedus, kogus ning ka manustamise viis. Kõige enam võivad tekitada sõltuvust ained kui neid süstitakse. (Kiive, *et.al.*, 2015, lk 32)

Sellest tulenevalt saab uimastite kasutamise jaotada astmeteks, milledele tuginedes saab paremini hinnata probleemi ulatust (Kiive, *et.al.*, 2015, lk 33-34):

- Proovimine- juhuslik illegaalse aine proovimine, madal taluvus, mõju tundma õppimine, uudishimu, puuduvad tõsised tagajärjed;
- Tarvitamine- spetsiifiline tarvitamise viis, planeeritud ja oodatud tarvitamine, taluvus on suurenenud, tekivad tõsised tagajärjed (koolist puudumine, seaduse rikkumine jmt);
- Kuritarvitamine- kindlaks kujunenud viis tarvitamiseks, taluvus ainete suhtes kasvab veelgi, järsud meeolumuutused, väga tõsised kahjulikud tagajärjed (konfliktid peres, koolist väljakukkumine/lahkumine, sõprade kaotus, depressiivsus, madal enesehinnang);
- Sõltuvus- uimastid on osa igapäevaelust, võõrutusnähud, kõrge taluvus ainete suhtes, üksi tarvitamine, isikuomaduste muutus, drastilised tagajärjed (perekondlike suhete purunemine, võlad, tervisehädad, seaduserikkumised jmt).

Lisaks eelnevalt mainitud sõltuvuse järgi liigitamisele, saab narkootilisi aineid grupeerida lähtudes narkootilise aine mõjust kesknärvisüsteemile. Sellest tulenevalt saab ained jagada

stimuleerivateks ehk stimulantideks, rahustavateks ehk depressantideks ning hallutsinogeenideks (Talvik, 1998, lk 6). Stimulandid panevad organismi kiiremini tööle, nende kasutamine annab inimesele energiat ning tõstab meeleolu. Selle ainerühma alla kuuluvad narkootilistest ainetest näiteks amfetamiin, metüleendioksümetamfetamiin ehk MDMA, metamfetamiin, kuid samas ka seadusega lubatud ained, milleks on kofeiin ja nikotiin. (Kiive, *et.al.*, 2015, lk 25).

Depressandid aeglustavad inimese organismi ning tekitavad rahulikkuse ja heaolu tunde. Depressantide alla kuuluvad opioidid, mis on looduslikul teel saadud oopiumiühendid ja opiaadid, mis sisaldavad alkaloide. Need ained saab omakorda jaotada sünteetilisteks aineteks, näiteks fentanüül ja metadoon, ning poolsünteetilisteks aineteks, näiteks herooin. Psühhedeelikumid muudavad taju ja tundeid ning kutsuvad esile meelepetteid. Nendel ainetel on tugev mõju, mis muudab inimese reaalsuse taju. Psühhedeelikume on nii looduslikke, näiteks osades seentes esinev psilotsübiin, kui ka sünteesitud, milleks on lüsergiinhappe dietüülamiid (lühendiga LSD). (Kiive, *et.al.*, 2015, lk 27-31).

Lähtudes ainete päritolust, saab jagada narkootilised ja psühhotroopsed ained kolme erinevasse gruppi, milleks on (Talvik, 1998, lk 6):

- Looduslikud ehk ained, mis on valmistatud taimedest (kanepitooted, oopiumitooted);
- Poolsünteetilised ehk looduslikest ühenditest eraldatud toimeainest sünteesitud ained (herooin);
- Sünteetilised ehk ained, mis on keemilistest ühenditest sünteesitud (LSD, amfetamiin).

Just sünteetiliste ainete alla saab liigitada ka 21. sajandil levima hakanud uued psühhoaktiivsed ained. Tegemist on narkootilist joovet tekitavate ainetega, mis imiteerivad tuntud narkootilise aine mõju erineva keemilise koostisega. Psühhoaktiivne aine on justkui analoog tuntud narkootilisele ainele, kuid selle koostis on tihtipeale tundmatu ning seetõttu ei saa tarvitaja olla kindel, mis on aine lühiajalised või pikaajalised kasutamise tagajärjed. Enamasti sünteesitakse selliseid aineid väljaspool Euroopat ning alates kahetuhanda viiendast aastast on Euroopa Liidu liikmesriikides avastatud kokku 215 uut psühhoaktiivset ainet. (Chavant, *et.al.*, 2015, pp. 179-180)

Eelnevast selgub, et narkootikumide ja psühhotroopsete ainete liigitamiseks on mitmeid erinevaid viise, alustades ainete päritolust ning lõpetades nende mõjust kesknärvisüsteemile. Kuigi põhjuseid, miks noored kasutavad illegaalseid aineid on mitmeid, siis teaduskirjanduse põhjal on võimalik väita, et just noored, kelle sõpruskonnas või peres kasutatakse keelatud aineid ning kellel puudub eneseusk ja stabiilne elu, satuvad kergemini narkootilisi või psühhotroopseid aineid kasutama, lootes saada neist meelerahu. Igasugune narkootiliste ja psühhotroopsete ainete kasutamine on negatiivne nähtus ning toob endaga kaasa sotsiaalseid probleeme.

1.2 Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete kättesaadavus

Uurides narkootiliste ainete kättesaadavuse võimalust, on toodud erinevate uuringute põhjal välja, et on olemas mitmeid süsteeme, kuidas narkootilisi aineid müüakse, selleks võib olla nii naabruskonna põhine, regionaalne, riiklik jne turg (Bole, *et.al*, 2000, pp. 219-225). Kuigi Euroopas toodetakse ka narkootilisi aineid, on siiski Lõuna-Ameerika, Lääne-Aasia ja Põhja-Aafrika põhilisteks Euroopasse toodavate narkootikumide lähtepiirkondadeks (Euroopa Narkootikumide ja Narkomaania Seirekeskus, 2019). Interneti laialdase levikuga on lisandunud siia juurde ka internetipõhine narkootiliste ja psühhotroopsete ainete müük. Analüüsides posti teel tellitud narkootiliste ja psühhotroopsete ainete kokkupuudet koolinoorte seas, on oluliseks kirjutada lähemalt e-kaubandusest, mida kasutades kõik illegaalse sisuga postipakid tellitakse.

Infotehnoloogia on saanud suureks osaks inimeste igapäevaelus ning muutnud viimaste käitumist ja harjumusi. Kui aastal 2010 oli maailmas 1,9 miljardit interneti kasutajat, siis aastaks 2019 on see arv tõusnud ligi 4 miljardini, mis tähendab, et nüüdseks kasutab pea 51% maailma inimestest interneti. (Zoroja, 2011, p. 120; International Telecommunication Union, 2020, p. 7) Statistikaameti andmetel oli 2019. aastal Eestis pea 500 400 internetiühendusega leibkonda, neist 239 100 asusid ainuüksi Harjumaal ja Tallinnas. 16-24-aastaste seas kasutas interneti pea 111 800 inimest. (Statistikaamet, 2020b)

Interneti laialdase levikuga on tõusuteel ka e-kaubandus ehk kauplemisviis, kus ettevõtte pakub oma teenuseid või kaupu internetivahendusel. Kogu tehing toimub kasutades elektroonilisi keskkondi ning tehing saab toimuda ilma, et müüja ja ostja peaksid füüsiliselt üheaegselt samas kohas viibima. (Eesti e-kaubanduse liit, 2019a) Statistikaameti andmetest selgub, et e-kaubanduse kasutamine on viimastel aastatel tõusutrendis täpsemalt, kui aastal

2017 kasutas vanusevahemikus 16-74 e-kaubandust 44 400 inimest, siis aastaks 2020 on see arv tõusnud juba 545 100 inimeseni (Statistikaamet, 2020c).

Tabel 1. E-kaubanduse kasutajad viimase kolme kuu jooksul Statistikaameti küsitluse teostamise hetkest vanuses 16-74 (inimeste arv tuhandetes) (Statistikaamet, 2020c; autori koostatud)

Aasta	2017	2018	2019	2020
E-kaubandust kasutanud inimeste arv viimase kolme kuu jooksul	441 400	481 600	541 000	545 100

Eesti e-kaubanduse liidu andmete põhjal oli 2019.aastal Eesti e-kaubanduse käive 1,4 miljardit eurot, mis moodustas 20% kogu 2019. aasta jaekaubanduse mahust ning hinnanguliselt telliti e-poodidest 21 miljonit pakki (Eesti e-kaubanduse liit, 2019b). DPD poolt 2019.aastal läbiviidud üleeuroopalisest uuringust selgus, et eestlased ostavad kõige enam internetipoodidest tervise- ja ilutooteid, riidesemeid ning jalanõusid. Kui Euroopa keskmine aktiivne ostleja teeb aastas 40 ostu, siis Eestis on see arv 30 peal, mis on Euroopa madalaim ostude arv. Sellest tulenevalt on alust arvata, et Eesti e-kaubanduse turgu ootab ees veel kasv. (Äripäev, 2020)

E-kaubanduse varjupooleks on aga interneti varjatud pool, mis pole kõigile nähtav. Interneti varjupoole saab jagada kaheks- sügavveeb ja tumeveeb. Sügavveeb on see osa internetist, mis ei ole nähtav läbi otsingumootori ning mille nägemiseks on vaja linki, mille kaudu saab otse soovitud veebiaadressile või kasutajateni. Sügavveebiks saab lugeda näiteks *facebooki* postitusi, mida näevad ainult kasutaja sõbrad või privaatsed *youtube* videod, mida saab näha ainult läbi kindla jagatud lingi. (Ilic, *et.al.*, 2017, p. 74)

Tumeveeb on globaalne privaatne arvutivõrk, mis võimaldab kasutajatel teha anonüümseid tehinguid, ilma et nende asukohast oleks ühtegi jälge (Ghappour, 2017, p. 1080). Tumeveebi saab siseneda läbi erinevate süsteemide, kuid kõige tuntumaks on TOR vabavara. Tegemist on spetsiaalse programmiga, mille kasutamiseks on vaja see oma arvutisse laadida ning selles krüpteeritud ühenduse kaudu võrku logida (Duxbury, *et.al.*, 2017, p. 922). Anonüümsuse tagamiseks suunab TOR programm kogu võrguliikluse läbi 6000 ülemaailmse serveri (Ilic, *et.al.*, 2017, p. 74).

2017. aasta seisuga kasutab tumeveebi üle 3 miljoni inimese maailmas (Ilic, *et.al.*, 2017, p. 75). Tumeveebi kasutatakse enamasti illegaalsete tehingute teostamiseks, näiteks saab seal osta lapspornograafiat, relvi, varastatud krediitkaarte, illegaalseid ained jne. Pole teada, kui suur maht on tumeveebil, kuid arvatakse, et kasutades *google* otsingumootorit on näha ainult 16% otsingu tulemustest ning ülejäänud kõik on tumeveeb. (Weimann, 2016, p.196)

Tumeveeb on ideaalne koht inimestele, kes soovivad teha illegaalseid tehinguid (Vilić, 2017, p. 8). Sellest tulenevalt on ka narkoturg hakanud ennast digitaliseerima. Illegaalseid aineid on võimalik osta nii kõigile nähtavast internetist kui ka tumeveebist. (Duxbury, *et.al.*, 2018, p. 922) Illegaalsete ainete ostjad pöörduvad oma tehingutega üha rohkem online keskkondadesse, sest arvatakse, et seal on ainete ostmine turvalisem kui tänaval tehingute teostamine ning ka ainete puhtusetase on suurem ostes internetist. Lisaks sellele on tihtipeale online keskkondades suurem valik erinevaid aineid. (EMCDDA, 2020)

Ostes tumeveebist narkootilisi ja psühhotroopseid ained, jääb otsene kontakt müüjaga ära ning müüja anonüümsus on tagatud, kuid siiski ei saa sama öelda ka ostja kohta. Tellides endale kaupa, tuleb sisestada aadress, kuhu pakk tellitakse, mis võimaldab õigusorganitel lihtsa vaevaga leida paki tellija üles ning võib anda võimaluse kolmandatel osapooltel varastada tumeveebis inimese kontaktandmeid ning neid hiljem maha müüa või muudel eesmärkidel kasutada. (EMCDDA, 2017)

Üheks levinumaks *online* illegaalsete ainete müümise veebileheks tumeveebis oli aastatel 2011-2013 *Silk Road*, mille lõi 29-aastane programmeerija Ross Ulbrich. Ta suutis kolme aastaga luua impeeriumi, mille väärtuseks võis lugeda 1.2 miljardit dollarit. *Silk Road* toimis nagu täiesti tavaline veebipood- inimesed said seal sobiva kauba välja valida, maksta ning see saabus läbi postiteenuse osutaja ostjale koju. (Ilic, *et.al.*, 2017, p. 76)

Ainuüksi kuu pärast Ulbrichi vahistamist ja saidi sulgemist, alustas tegevust juba uus platvorm nimega „*Silk Road 2.0*”, mis suurenes veelgi ning mille kuu sissetulekuks oli pea 8 miljonit dollarit. See versioon portaalist suleti aastaga, pärast mida tuli juba tunni jooksul ka uus versioon sellest platvormist- „*Silk Road 3.0*”. Selline kiire kohanemine ja uue portaali avamine näitab tumeveebi tugevust ja stabiilsust. (Ilic, *et.al.*, 2017, p. 76)

Tumeveebi tehinguteks kasutatakse üldjuhul krüptoraha, mille kasutamine tagab tehingu anonüümsuse. Kõige levinumaks krüptorahaks on *bitcoin*. Tegemist on desentraliseeritud digitaalrahaga, mida kasutades saab teha tehinguid ilma valitsuse või muu regulatiivse järelevalveta. (EMCDDA, 2017)

Lihtne ligipääs narkootiliste ja psühhotroopsete ainete tellimise võimalusele läbi interneti on suunanud tegema Maksu- ja Tolliameti koostööd ka postiteenuste ettevõtetega (Eesti Post AS, Itella, DPD, UPS), et takistada postipakkide saabumist Eestisse, mis sisaldavad endas ebaseaduslikke aineid. Koostöö on suurenenud just aastatel 2017-2019 ning selle raames tõhustati postipakkide süsteemset järelevalvet, pandi rõhku menetluse efektiivsusele, lünkadele seadusandluses ning viidi läbi meediakommunikatsiooni, et tõsta ühiskonna teadlikkust antud teemal. (Maksu- ja Tolliamet, 2020b)

Eelneva põhjal saab väita, et tehnoloogia areng on toonud endaga kaasa narkoturgude digitaliseerimise, mis teeb erinevate illegaalsete ainete müümise ning ostmise lihtsamaks, kuid samas kaasnevad sellega uued riskid, millele tihti pahaaimamatud ostjad ei mõtle. Keegi ei tea, kui suure mahuga on tumeveeb ning mitmeid narkoturget seal on, kuid „*Silk Road*” näitel saab väita, et tumeveeb on väga kiire kohanemisvõimega ning illegaalsete ainete müümise takistamine on keerukas protsess.

1.3 Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete tarvitamine ja õiguslik alus Eestis

Euroopas jälgib uimastitega seotud olukorda põhiliselt Euroopa Narkootikumide ja Narkomaania Seirekeskus. Asutuse eesmärgiks on jagada infot liikmesriikidele uimastiolukorra ning uute suundumuste kohta Euroopas, pakkuda probleemidele lahendusi ning töötada välja vahendeid uimastiprobleemi seire teostamiseks. (Euroopa Liit, 2019) Näiteks on Euroopa Narkootikumide ja Narkomaania Seirekeskus juba seitse aastat korraldanud üleeuroopalist uuringut, mille käigus seiratakse tubakatoodete, alkoholi ja narkootiliste ainete tarvitamist 15-16-aastaste koolinoorte seas. 2019. aasta uuringus osales 99 647 õpilast kolmekümne viiest Euroopa Liidu riigist, nende hulgas ka Eesti. (ESPAD, 2019) Tervise Arengu Instituudi raporti kohaselt osales Eestist eelnevalt mainitud uuringul 114 kooli kokku 2523 õpilasega (Tervise Arengu Instituut, 2019, lk 7).

Erinevatest teadusartiklitest selgub, et erinevad riigid korraldavad ka iseseisvalt taolisi uuringuid nagu seda teeb Euroopa Narkootikumide ja Narkomaania Seirekeskus. Näiteks koostati Inglismaal, 2019. aastal aruanne, milles keskenduti just alla 18-aastastele noortele, kes said vahemikus 1. aprill 2018 kuni 31. märts 2019 narkootiliste ainete väärkasutamise ravi. Aruandest selgub, et mainitud perioodil puutusid 14 485 noort inimest kokku

narkootikumide ja alkoholi ravi teenustega. Kõigist raviga kokkupuutunud inimestest ütlesid 88% ehk 12 702 inimest, et neil on probleeme kanepi tarvitamisega, teisel kohal oli alkohol 44%, kolmandal kohal 14 % *ecstasy* ja neljandal kohal pulber kokaiin 10%. (Public Health England, 2019)

Sarnaselt Inglismaale on ka Hispaania iseseisvalt uurinud enda riigi Zaragoza provintsis elavate 14-19-aastaste just sportlaste alkoholi, tubaka ja kanepi kasutamist. Uuringu eesmärgiks oli näha, kas sportlik eluviis mõjutab narkootiliste ainete kasutamist. Uuringus osales kokku 682 noort, kes treenivad 15 erinevas jalgpalliklubis ning tulemustest nähtus, et vastanutest 22,6% polnud kunagi proovinud alkoholi, 71,7% polnud kunagi kasutanud kanepit ning ka tubakat ei olnud 61,2% vastanutest kasutanud. Andmete põhjal tegid autorid järelduse, et sportlikul eluviisil ja narkootiliste ainete kasutamisel on seos, mida tuleks põhjalikumalt uurida suurema valimiga. (Salavera, *et.al.*, 2017, pp. 1-5)

Eesti paistab Euroopas silma kõrge narkootikumide tarbimisega 15-16-aastaste kooliõpilaste seas. Aastal 1995 oli ainult 7% selles vanusegrupis proovinud mõnda illegaalset uimastit, 2007. aastaks oli see arv aga kasvanud juba 30%-ni, aastal 2011 juba 32%- ni ning aastaks 2015 oli see protsent tõusnud 38 peale. Viimase Tervise Arengu Instituudi uuringu kohaselt on ka aastal 2019 jätkuvalt 38% 15-16-aastastest kooliõpilastest kasutanud narkootilisi aineid. (Tervise Arengu Instituut, 2019)

Tabel 2. Narkootilisi aineid tarvitanud noorte osakaal Tervise Arengu Instituudi uuringu kohaselt (Tervise Arengu Instituut, 2019; autori koostatud)

Aasta	1995	2007	2011	2015	2019
15-16-aastased koolinoored, kes on tarvitanud narkootilisi aineid	7%	30%	32%	38%	38%

Sarnaselt Inglismaal teostatud uuringule, kasutavad kõige enam ka Eesti koolinoored vanuses 15-16 just kanepitooteid (marihuaana, hašis jmt). Tihti proovitakse esimest korda narkootilisi või psühhotroopseid aineid 14-15-aastaselt ning kui varasemate Tervise Arengu Instituudi uuringute põhjal piirdusid noored ühe-kahekordse proovimisega, siis 2019. aasta uuringust selgub, et kanepit, *ecstasy*'t, inhalante (sisse hingatavad ained), rahusteid ja/või uinuteid ning uusi psühhoaktiivseid aineid kasutavad noored rohkem kui

kaks korda elu jooksul. (Tervise Arengu Instituut, 2019) Vaadates vanust, mil proovitakse esimest korda narkootilisi või psühhotropseid aineid, siis naaberriigis Venemaal on illegaalsete ainete proovimise vanus langenud 17-aastaselt 12,5-aastase peale (Lisova, 2010, p. 92).

Tallinnas süstivate narkomaanide seas viidi läbi 2013. aastal uuring, mille kohaselt uuringus osalejatest 79% alustas illegaalsete ainete kasutamist muul moel kui süstimisega (Vorobjov, 2013). Seda trendi kinnitab ka Tervise Arengu Instituudi uurimus Eesti 15-16-aastaste õpilaste seas, kus uimastite kasutamine süstimise teel jääb 1% juurde ning levinumad on just kanep ja muud ained, mille kasutamiseks pole vaja süstalt. (Tervise Arengu Instituut, 2019, lk 25)

Narkootiliste ja psühhotropsete ainete kasutamisega kaasnevad ka erinevad terviseriskid, mis võivad lõppeda surmaga. Statistikaameti 31.07.2020 andmete kohaselt on alates 2000. aastast kuni 2019. aastani Eestis surnud 1877 inimest narkootilise või psühhotropse aine üledoosi tõttu. Kõige enam surevad meessoost isikud, moodustades pea 87% kogu surmadest. Vaadeldes sama perioodi, aga vanusevahemikus 10-14 selgub, et surmasid on 3 ning vanusevahemikus 15-19 on see arv juba suurem - 73 surma. (Statistikaamet, 2020a)

Statistikaameti andmete põhjal on näha, et surmade arv on vähenenud drastiliselt - aastal 2017 suri 110 inimest, aastal 2018 39 inimest ning aastal 2019 27 inimest. Vanusevahemikus 10-14 ja 15-19 on aastatel 2017-2019 toimunud kokku kolm surma, mis moodustab 1,7% kogu surmadest sellel ajavahemikul. (Statistikaamet, 2020a) Siseministeriumi andmetel on enamik narkosurmasid olnud seotud fentanüüli ja selle analoogide tarvitamisega. Surmade vähenemise peapõhjuseks arvatakse olevat fentanüüli kättesaadavuse vähendamine Eesti narkoturul, naloksooniprogrammi ja SÜTIK programmi rakendamist. (Siseministerium, 2019)

Naloksooniprogrammi raames õpetatakse narkomaanidele ning nende lähedastele üledoosi tundemärke ning jagatakse naloksooniga süstlaid, mida tuleb manustada üledoosi saanud isikule (Reitox, 2014, lk 9). SÜTIK programmis tegeletakse sõltuvuses olevate isikute toetamise ning rehabilitatsiooniga (Siseministerium, 2019).

Narkootiliste ja psühhotropsete ainete alane ennetustöö on oluline, et peatada või lükata edasi erinevate ainete proovimist ning et aidata inimesi, kes on juba sõltuvusse langenud. Siseministeriumi loodud uimastivähendamise poliitika üheks mõjusuunaks on just ennetustööga tegelemine. Siseministeriumi eesmärgiks oli vahemikus 2014-2018 luua

universaalne ennetussüsteem, mis on mõeldud neile, kes pole veel aineid kasutanud, ning varase märkamise ja sekkumise süsteem, mille eesmärk on võimalikult vara peatada ainete tarvitamine (Siseministeerium, 2014). Uimastivähendamise poliitika lõpphindamise raportist selgub, et osaliselt on see süsteem rakendatud ning töös, kuid täielikult seda eesmärki ei täidetud. (Siseministeerium, 2019)

Kuid inimestele, keda ennetustöö enam ei aita ehk kes on juba ainete kasutamisega seotud, luuakse erinevaid rehabilitatsiooniprogramme ja motivatsiooni programme, et neid ravida. Sellistes programmides osalemisel mängib suurt rolli inimese motiveeritus ning tahe ennast muuta. Lisaks sellele kasutatakse sõltlaste raviks asendusravi, mis on eriti levinud viis opioidsõltlaste ravimiseks, või võõrutusravi. (Tamm, *et.al.*, 2016, lk 29-30)

Üldjuhul saadetakse esmakordse narkosüüteo toimepannud alaealised ennetusprogrammi „Puhas tulevik“. Ennetusprogrammi eesmärgiks on vähendada narkootikumide ja psühhotroopsete ainete omamist ning tarvitamist kuni 18-aastaste noorte seas, parandada noorte sotsiaalseid oskusi ning aidata alaealisi õiguskäitlusele elule. Programmi kestvuseks on kaks kuud ning lisaks alaealisele osaleb programmis ka tema seaduslik eeskostja. Ennetusprogrammis osalemine on vabatahtlik ning programmi jooksul tehakse ühe korra kuus programmis osalevale alaealisele narko kiirtest, külastatakse isiku kodu ning eeskostja ja nooruk peavad osalema koosolekutel ja spetsialistide vastuvõttudel. (Justiitsministeerium, 2019)

Alates Eesti taasiseseisvumisest kasvas narkokuritegude arv hüppeliselt täpsemalt, kui 1993. aastal registreeriti 27 kuritegu, siis aastal 2001 oli see arv juba kasvanud 2301 peale. Eesti õigusteadlane ning kriminoloog Risto Pullat on kirjutanud, et selline kasv oli tingitud kriminaalpolitsei töö ümberkorraldamisest. Eesti Keskkriminaalpolitseis loodi 1944. aastal uimastikuritegevusevastane üksus ning Tallinna Politseiprefektuuris loodi narkovastane spetsialiseeritud üksus 1998. aastal. Uute üksuste loomine võimaldas narkokuritegudega põhjalikumalt tegelema hakata. (Pullat, 2008, lk 43-44)

Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete käitlemine on keelatud, välja arvatud erandjuhtudel, milleks on meditsiinilised, teaduslikud ja kuritegusid ennetavatel eesmärkidega seotud juhtudel. (Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus, 2005, § 3).

Eestis reguleerib narkootiliste ja psühhotroopsete ainete käsitlemist „Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus” (edaspidi lühendiga NPALS) ning

narkootiliste ja psühhotroopsete ainete nimekirja on kinnitatud Sotsiaalministri 2005. aasta määrusega nr 73. Narkootilised ja psühhotroopsed ained jaotatakse vastavalt nende käsitlemise nõuetele 6 nimekirja. Nimekirja uuendatakse vastavalt Raviameti ettepanekule või lähtudes ÜRO 1961. aasta narkootiliste ainete ühtsest konventsioonist ja ÜRO 1971. aasta psühhotroopsete ainete konventsioonist. (Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus, 2005, § 3¹)

Aastal 2020 tegeleb narkokuritegude menetlemisega Politse- ja Piirivalveamet ning Maksu- ja Tolliamet. Maksu- ja Tolliameti uurimisosakonnas on loodud eraldi narkotalituse allüksus, mis tegeleb piiriüleste narkootiliste ainete ja lähteainete käitlemise rikkumistega seotud kuritegude ennetamise, tõkestamise ja avastamisega (sealhulgas kohtueelse uurimise ja jälitustegevuse teostamisega) (Maksu- ja Tolliamet, 2019b).

Alates 2004. aastast kuulub Eesti karmi narkopoliitikaga riikide hulka (Pullat, 2008, lk 44). Narkokuritegusid reguleerib karistusseadustiku (edaspidi KarS) 12. peatükk nimega „Rahvatervise vastased süüteo”. Selle peatüki esimene jagu koosneb üheksast paragrahvist, mis reguleerivad narkootikumide otsese käitlemisega seotud kuritegusid. (Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus, 2005)

Vastutus narkootikumidega seotud süüteo eest sõltub aine kogusest. Eestis jagatakse kogused suureks ja väikseks, kuni aastani 2005 kehtisid Eestis arvulised määrad, mis määrasid ainete suure koguse, seaduse muudatusega see kaotati ning ainete koguste määre enam õigusaktidest võimalik leida ei ole. (Lepik, 2013, lk 10-12)

Vastavalt NPALS § 3¹ p 3 loetakse narkootilise või psühhotroopse aine, seene, taime suureks koguseks kogust, mis tekitab narkojoovet vähemalt kümnele inimesele, kõik alla selle arvestatakse väikese koguse alla (NPALS, 2005). Tulenevalt sellest ja lähtudes KrMS § 105 lõikest 1 on vaja menetlejal menetluse alustamisel koostada määrus, mille alusel määrab ekspertiis aine koguse. (Kriminaalmenetluse seadustik, 2003). Eestis teostab narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ekspertiisi menetluste jaoks Eesti Kohtuekspertiisi Instituut (Eesti Kohtuekspertiisi Instituut, 2020). Ekspertiisimääruse põhjal Eesti Kohtuekspertiisi Instituudi poolt koostatud ekspertiisiaktist lähtudes on võimalik otsustada, kas tuleb alustada kriminaalmenetlust või väärteomenetlust.

Lisaks aine koguse suurusele on vastavalt kuriteo asjaoludele ja kuriteo toime pannud isiku taustale karistusmäär erinev, näiteks KarS § 184, milles on määratud narkootilise ja psühhotroopse aine suures koguses ebaseadusliku käitlemise eest karituseks ühe- kuni

kümneaastane vangistus, aga kui tegu on pandud toime grupi poolt või isiku poolt korduvalt, on karistuseks kolm kuni viisteistaastat (Karistusseadustik, 2005). KarS § 87 annab võimaluse kasutada alaealiste toimepanijate puhul menetluse lõpetamisel sotsiaalprogrammi, teraapiasse või ravile suunamist. Seda kinnitavad ka Riigi Teataja lehel olevast avalikust kohtulahendite loetelust valitud kolm kohtulahendit, mis on seotud alaealistega ning mille analüüs on teostatud 2.2 alapeatükis. Kuid oluline on meeles pidada, et kõik alaealistega seotud kriminaalmenetlused ei lõppe alati kohtuotsusega, vaid vastavalt KrMS § 201 lg 2 ja 3'le on võimalik prokuröri lõpetada kriminaalmenetlus ning määrata alaealisele mõjutusvahendeid, mis on nimetatud KrMS § 201 lg 2 punktides 1-6.

Alapeatükist selgus, et Euroopas korraldatakse mitmeid erinevaid uuringuid, et kaardistada narkootiliste ja psühhotropsete ainetega seotud probleeme noorte seas ning põhiliselt tegeleb sellega Euroopa Narkootikumide ja Narkomaania Seirekeskus. Kuigi Eestis on üledoosidest tulenevate surmade arv vähenenud aastast aastasse, teeb siiski muret noorte hulk, kes kasutavad narkootilisi ja psühhotropseid aineid, sest tulenevalt Eesti karmist narkopoliitikast on karistused narkootiliste ja psühhotropsete ainete omamise eest tõsised.

2. KOOLINOORTE KOKKUPUUDE NARKOOTILISTE JA PSÜHHOTROOPSETE AINETEGA NING SELLEGA SEOTUD KARISTUSED

2.1 Uurimisstrateegia

Lõputöö keskne uurimisobjekt on Harjumaa ja Tallinna koolinoorte kokkupuude keelatud ainete tellimisega välismaalt posti teel ning teadlikkus sellega kaasnevatest karistustest. Selle hindamiseks kasutab autor kvantitatiivset ja kvalitatiivset ehk kombineeritud uurimismeetodit.

Kvantitatiivse uurimistöö peamine eesmärk on koostada usaldusväärseid ja objektiivseid uuritava nähtuse kirjeldusi. Püütakse avastada printsiipe ja seadusi, mida võib üldistada inimrühmade lõikes. Põhiküsimuseks on „kui palju” vastandina küsimusele „miks”. Andmeid kogutakse meetoditega, mis annavad statistiliseks töötluks sobivad andmed või mille andmeid on võimalik ümber teisendada numbrilistesse ühikutesse, näiteks ankeetküsimustikud ja testid. (Sukamolson, 2007, pp. 2-7)

Kvalitatiivne uurimismeetod keskendub pigem tegeliku elu kirjeldamisele ning andmed ja nende töötlemine ei ole seotud arvuliste näitajatega. Selle uurimismeetodi puhul keskendutakse ühe objekti või süsteemi jälgimisele ning tehakse jälgimise põhjal saadud informatsiooniga järeldusi. (Laherand, 2008, lk 177–178)

Töö peamiseks andmekogumise meetodiks on anonüümne ankeetküsitlus, mis sisaldab valikvastustega küsimusi ning lisaks kasutatakse teise andmekogumismeetodina dokumendianalüüsi. Ankeetküsitlus pärineb Lääne- Euroopa tööstusriikidest ning seda kasutati esimest korda 19. sajandi teisel poolel. Valmis vastusevariantidega küsimused lihtsustavad vastuste võrdlemist ja analüüsi. Lisaks sellele teevad vastusevariandid küsitlusele vastamise lihtsamaks, sest välistavad võimaluse, et vastaja ei tea vastust või ei soovi seda avaldada. Vastusevariantide olemasolu vähendab ka võimalust, et küsimusele jäetakse vastamata. (Lagerspetz, 2017, pp. 157-161)

Autor on arvamusel, et ankeetküsitlus on kõige eesmärgipärasem viis andmete kogumiseks, kuid selle puuduseks võib olla see, et küsitletav vastab küsimustele ebaausalt või mõistab küsimust valesti. Lisaks on võimalus, et sobivat valikvastust ei ole, mistõttu märgib vastaja

vastuse, mis ei kajasta tema seisukohta ning see võib seada kahtluse alla tulemuste valiidsuse (Lagerspetz, 2017, pp. 161-165).

Dokumendianalüüs on süstemaatiline tegevus, mille käigus analüüsitakse dokumente, mis esindavad spetsiifilise eesmärgi nimel konstrueeritud tegelikkust ning mille abil on võimalik informatsiooni valitud kontekstis vaadelda (Flick, 2009, p. 259). Teostades dokumendianalüüsi kolmele kohtulahendile (vt käesolev töö lk 30 tabel 7) on autori arvates võimalik selgitada välja, milliseid karistusi kohtupraktikas tegelikult määratakse alaealistele. Kohtulahenditele teostatakse kvalitatiivset sisuanalüüsi. Kvalitatiivse sisuanalüüsi kaudu on võimalik keskenduda teksti peamistele ja olulistele tähendustele, saades sel moel ülevaade uuritavast tekstist kui tervikust (Kalmus, et al., 2015). Autor teostas dokumendianalüüsi kasutades kuut erinevat kategooriat, mis loodi induktiivselt ehk andmetest lähtudes (vt lisa 4).

Ankeetküsitlus on esitatud e-posti (vt lisa 1) teel 8.-12. klassi Harjumaa ja Tallinna koolide õppealajuhatajatele ja huvijuhtidele, kes jagasid selle edasi oma kooli õppuritele. Küsimustik (vt lisa 2) saadeti koolidesse 1. veebruaril 2021. Ankeetküsimustikule vastamine oli vabatahtlik ning anonüümne, mis tähendab, et tulemusi analüüsitakse üldiselt ning mitte individuaalselt. Küsimustik koostati teooria ja uurimisprobleemi põhjal ning küsimustik koosnes 26 küsimusest, millest 12 küsimust olid kõigile nähtavad ning 14 küsimust ainult teatud vastuse puhul vastajale nähtavad, seda seetõttu, et vältida olukorda, kus noored võivad küsimusi nähes saada uusi ideid illegaalsete ainete tellimise kohta. Küsimustikus oli 25 valikvastustega küsimust ning üks avatud vastusega küsimus. (vt lisa 2) Küsitlus viidi läbi kasutades Google Forms keskkonda. Küsimustik saadeti 31 kooli, nendest saadi kokku 423 inimese vastused. Uuringus osalenud koolid valiti süstemaatilist juhuvalimit kasutades lähtudes avalikust Harjumaa ja Tallinna koolide nimekirjast (vt lisa 3).

Vastavalt 20.12.2020 Andmekaitse Inspeksioonile teostatud päringule, millised andmekaitsemeetmed kehtivad sellise anonüümse küsitluse läbiviimisele, sai autor 28.12.2020 vastuskirjas nr 2.1.-5/20/4675 teada, et anonüümsete ankeetide puhul isikuandmete kaitse üldmäärus ei kohaldu, kuid tuleb veenduda, et ühtegi vastajat ei ole võimalik tuvastada, mistõttu ei küsita ankeetküsitluses koolide andmeid ega ka isikute e-posti aadresse ja muud infot, mille alusel oleks võimalik kedagi tuvastada.

Uuringu valimiks valiti Harjumaa ja Tallinna koolide 8.- 12. klassi õppurid. Piirkonnaks valiti Harjumaa ja Tallinn, sest autor töötas 2020. aasta suvel ning 2021. aasta kevadel viibis ametipraktikal Maksu- ja Tolliameti uurimisosakonna narkotalituses, kus menetletakse kriminaalasju, mis on seotud Harju maakonda saabunud postipakkidega, milles on olnud narkootiline või psühhotroopne aine. Harjumaa ja Tallinna valimist toetas ka asjaolu, et ainult Tallinnas on narkootilisi ja psühhotroopseid aineid sisaldavate postipakkide menetlemiseks eraldi allüksus. Töö käigus sai autor infot, et Harjumaal ja Tallinnas on viimastel aastatel suurenenud alaealiste vahelejäämine postipakkidega, mis sisaldavad narkootilisi ja psühhotroopseid aineid.

Käesolevas töös on autor keskendunud just koolinoorte uurimisele, sest välismaalt posti teel keelatud ainete tellimise probleemi uudsusel tõttu ei ole veel seda uuritud ning on näha, et noorte seas on selline tegevus kasvav probleem, mida tuleks hakata jõulisemalt ennetama ja tõkestama.

Autor kasutab oma töös andmeanalüüsi tulemuste esitamiseks tabeleid ning graafikuid, mille abil saab ülevaatliku pildi kogu küsitluste tulemist. Kirjanduses soovitatakse informatsiooni esitada kompaktsena, ülevaate saavutamiseks kasutada tabeleid ja graafikuid (Kaliyadan, et.al., 2019, pp. 83).

2.2 Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete statistika, kohtulahendid ja ennetustöö

Maksu- ja Tolliameti Uurimisosakonna narkotalitusele tehtud päringust nr 11.2-7/002785-1 selgub, et Maksu- ja Tolliamet hakkas aastal 2018 pidama arvestust kriminaalmenetluste üle, kuid ei pea eraldi statistikat kriminaalmenetluse kahtlustatavate vanuse kohta, mistõttu ei ole täpselt teada kui palju kriminaalmenetlusi on alustatud just alaealistega, kes on tellinud posti teel narkootilisi või psühhotroopseid aineid. Samuti ei ole Maksu- ja Tolliamet pidanud süstemaatilist statistikat väärteomenetluste üle, mistõttu ei ole väärteomenetlusega seotud andmed täpsed ning seetõttu neid töös ei kajastata, vaid keskendustakse ainult kriminaalmenetlustele. (Maksu- ja Tolliamet, 2021)

Analüüsides Maksu- ja Tolliameti statistikat narkootiliste ainete kahtlusega avastatud postisaadetiste kohta, on näha, et iga aasta avastatakse üha enam saadetisi, mis võivad sisaldada narkootilisi või psühhotroopseid aineid. Kui aastal 2015 avastati narkootilise aine

kahtlusega postisaadetisi 156, siis ainuüksi 2020. aasta esimesel poolaastal oli postisaadetisi juba 354. Aastal 2016 avastati 612 narkootilise aine kahtlusega postisaadetist, aastal 2017 695 postisaadetist, aastal 2018 742 ning 2019. aastal 602 postisaadetist. (Maksu- ja Tolliamet, 2021)

Tabel 3. Maksu- ja Tolliametis avastatud narkootiliste ainete kahtlusega postisaadetiste arv aastatel 2015-2020 (Maksu- ja Tolliamet, 2021; autori koostatud)

Aasta	2015	2016	2017	2018	2019	2020 (esimene poolaasta)
Narkootilise ainete kahtlusega postisaadetiste arv	156	612	695	742	602	354

Ühtlasi selgub päringust, et aastal 2018 alustati kokku 265 kriminaalmenetlust, 2019. aastal 244 kriminaalmenetlust ning aastal 2020 244 kriminaalmenetlust, mis on soetud narkootiliste ja psühhotroopsete ainete tellimisega välismaalt posti teel (Maksu- ja Tolliamet, 2021). Põhjuseid, miks narkootilise aine kahtlusega pakke on rohkem kui alustatud kriminaalmenetlusi, on mitmeid, näiteks selgub ekspertiisis, et aine, mida esmalt arvati olevat narkootiliseks või psühhotroopseks, pole tegelikult seda või tellitud narkootilise aine kogus on väike ja alustatakse hoopis väärteomenetlust (vt käesolev töö lk 18).

Tabel 4. Maksu- ja Tolliametis alustatud kriminaalmenetluste arv aastatel 2018-2020 (Maksu- ja Tolliamet, 2021; autori koostatud)

Aasta	2018	2019	2020
Alustatud kriminaalmenetlused	265	224	224

Kõige enam tellivad posti teel narkootilisi aineid meessoost isikud vanuses 18-30 aastat, kellest valdav osa on esmakordsed narkootikumide hankijad ning seetõttu puudub neil kontakt ainete otsehankimiseks. Inimesed, kes tarvitavad või ostavad narkootilisi aineid esimest korda, kasutavad selleks just postiteenuseid ja internetti, sest tellimine on mugav,

turvaline, anonüümne, ainete valik on suur ning on võimalik tellida ka väikeseid koguseid, seda kinnitab ka teoorias kirjutatu (vt käesolev töö lk 13). Postisaadetised on enamasti lihtkirjad või maksikirjad ning ei vaja deklareerimist. Ainete ostmiseks kasutatakse peamiselt krüptoraha ning müüja ja ostja suhtlevad omavahel krüpteeritult. (Maksu- ja Tolliamet, 2021)

Maksu- ja Tolliameti info kohaselt on enamasti saadetiste suurused ühest grammist kuni mitmesaja grammini ning peamiselt saabuavad postisaadetised Hollandist, Inglismaalt, Saksamaalt ja Hispaaniast. Kõige tihedamini tellitakse tumeveebi vahendusel amfetamiini/metamfetamiini, metüleendioksümetamfetamiini (lühendiga MDMA), marihuaanat ning LSDd, kuid lisaks nendele ainetele esineb ka arvestataval hulgal kokaiini ning erinevaid narkootilisi ja psühhotroopseid aineid sisaldavaid ravimeid. Igal aastal avastatakse ka uusi psühhoaktiivseid aineid ehk aineid, mis ei kuulu Sotsiaalministri 18.05.2005 määruses nr 73 loetud ainete ja ainerühmade nimekirja. Kõige enim on avastatud ibogaiini, 1cP-LSDd ja flunitrasolaami. (Maksu- ja Tolliamet, 2021)

Eesti Kohtuekspertiisi Instituudi teostatud uuringu- ja ekspertiisiaktide põhjal nähtub, et Hollandist tulenevate narkootiliste ja psühhotroopsete postisaadetiste kogus ületab teiste riikide saadetiste arve mitmesaja kordselt, näiteks kui aastal 2019 saabus Hollandist 292 postisaadetist, siis samal aastal saabus Hispaaniast 57, Suurbritanniast 85 ning Saksamaalt 34 saadetist. Sama on ka aastal 2018, kui Hollandist saabus 351 saadetist ning Hispaaniast 35, Saksamaalt 95 ning Suurbritanniast 132 saadetist. (Maksu- ja Tolliamet, 2021)

Tabel 5. Narkootiliste ja psühhotroopsete postisaadetiste arv vastavalt lähteriikidele (Maksu- ja Tolliamet, 2021)

Lähteriik/aasta	2016	2017	2018	2019
Holland	285	288	351	292
Suurbritannia	85	116	132	85
Saksamaa	48	75	95	34
Hispaania	38	37	35	57

Senini on kõige suurem kogus narkootilisi ja psühhotroopseid aineid konfiskeeritud aastal 2018, kui kokku konfiskeeriti erinevatest postisaadetistest 225 kilogrammi ainet. Aastal 2016 konfiskeeriti kokku üle 21 kilogrammi, aastal 2017 kokku üle 42 kilogrammi ning

aastal 2019 üle 41 kilogrammi aineid. 2020. aasta esimeses poolaastas konfiskeeriti erinevatest postisaadetistest kokku ligikaudu 7 kilogrammi narkootilisi ja psühhotroopseid aineid. (Maksu- ja Tolliamet, 2021)

Analüüsidest Eestimaa piirkondi, kuhu tellitakse kõige enam illegaalse sisuga postisaadetisi, on esirinnas just Harjumaa, teisel kohal enamasti Tartumaa, kolmandal kohal Pärnumaa ning neljandal kohal Ida-Virumaa. (Maksu- ja Tolliamet, 2021)

Tabel 6. Narkootiliste ja psühhotroopsete postisaadetiste arv vastavalt sihtkoha maakonnale (Maksu- ja Tolliamet, 2021)

Sihtkoht/Aasta	2016	2017	2018	2019
Harjumaa	367	433	429	347
Tartumaa	88	91	84	54
Pärnumaa	28	43	52	69
Ida-Virumaa	14	37	42	30

Uurides, millist ennetustööd teeb Maksu- ja Tolliamet, et vähendada inimeste hulka, kes tellivad narkootilisi ja psühhotroopseid aineid, selgub, et Maksu- ja Tolliamet on võtnud kasutusele kaks erinevat ennetusmeetodit. Esimeseks meetodiks on erinevate juhtumite info avaldamine meediakanalites, et tuua inimestele näiteid kuritegudest ning nendega kaasnevatest karistustest. Teis meetodina teeb Maksu- ja Tolliamet ka valdkonnapõhiselt kampaaniaid meediakanalites ning sotsiaalmeedias. (Maksu- ja Tolliamet, 2021)

Vaadeldes Maksu- ja Tolliameti veebilehte, on näha, et „Maksutarkuse“ rubriigi alla on pandud eraldi rubriik pealkirjaga „Kuidas postiga narkootikumide tellimine rikub sinu tuleviku?“. Nimetatud rubriigis saab ka tavainimene viia ennast kurssi erinevate karistustega, mis kaasnevad posti teel narkootiliste ja psühhotroopsete ainete tellimisega ning sealt saab lugeda Maksu- ja Tolliameti nõuandeid, mida tuleks jälgida, et vältida selliseid olukordi, kus inimene tellib eneseteadmata illegaalseid aineid.

Avaleht > Kontaktid ja ametist > Maksutarkus > Kuidas postiga narkootikumide tellimine rikub sinu...

Kuidas postiga narkootikumide tellimine rikub sinu tuleviku?

Ekslikult arvatakse, et tumeveebist narkootikume ostes on vahele jäämise võimalus väike, kuid tegelikkuses jätab iga elektrooniline suhtluskanal maha jälje.

Posti teel narkootikume tellides pead arvestama, et ühel hetkel koputavad su uksele Maksu- ja Tolliameti uurijad ning karistused keelatud ainete ostmise ja müümise eest on karmid. Ära ole rumal – ühe postipakiga võid rikkuda kogu oma tuleviku.

Lisaks ära mine kunagi järele pakile, mida sa ise pole tellinud. Kurjategijad kasutavad oma jälgede peitmiseks sageli just noori, paludes neil väikse vaevatasu eest oma postipakile järele minna. Nii jääb noor vahele ja saab ka karistuse.

Uimastite tarvitamine toob endaga kaasa palju probleeme, sellega kaasnevad sõltuvus, vigastused, koolitee katkemine, passiivsus tööturul ning kuritegevus. Mõistlikum on mitte alustada.

Vaata, mida teavad Jack ja Anti postipaki tellimisest

Karistus postiga narkootikumide tellimise eest võib olla pikk vangistus

Rahatrahv kuni 1200 eurot

Kui tellitud narkootikumide kogus on

Kuni 10 aastat vangistust

Kui narkootikumide kogus on suur ehk

Kuni 15 aastat vangistust

Kui narkootikume tellitakse mitmekesi

Kuvatõmmis Maksu- ja Tolliameti veebilehel asuvast rubriigist postiga narkootikumide tellimise kohta (Maksu- ja Tolliamet, 2020)

Kuigi ei ole täpselt teada, kui paljude alaealistega on alustatud kriminaalmenetlust seoses suure koguse narkootilise aine tellimisega, on autor valinud Riigi Teataja lehel olevast avalikust kohtulahendite loetelust kolm erinevat kohtulahendit aastatest 2019-2021, mis on seotud alaealistega, et näidata, milliseid karitusi määratakse tegelikult alaealistele narkootiliste ja psühhotroopsete ainete käitlemise eest. Kohtulahendite valimisel arvestati kohtulahendite avalikkusest ja erinevate kuritegude kossseisust. Alaealiste kohtulahendite puhul on kõik isikuandmed salastatud. Kohtulahendid valiti välja loetelust 15.02.2021 ning analüüs teostati perioodil 15.02-16.02.2021. Analüüs esitatakse kohtulahendite kaupa välja tuues nii kategooria kui ka koodi (vt kodeerimise tabel lisa 4).

Kriminaalasjas nr 1-20-6598 on mõistetud kohut ühe alaealise (kategooria 1 kood 2) üle, kes pole varasemalt väärteo- ja kriminaalkorras karistatud (kategooria 2 kood 1). Vastavalt süüdistuse sisule tellis süüdistatav enne 24.01.2020 väljastpoolt Eestit Eesti postiteenust kasutades enda nimele ja enda elukoha aadressile 397,30 grammi beeži värvi tükilist ainet,

mis ekspertiisi andmetel sisaldas 304 grammi MDMAd (kategooria 3 kood 1). Kohtulahendist selgub, et MDMA puhul piisab kümnele inimesele narkojoobe tekitamiseks 1,4 grammist, sellest tulenevalt on tegemist suure kogusega ning alustati kriminaalmenetlus vastavalt KarS § 184 lg 1 (kategooria 4 kood 2). (Kriminaalasi KarS §184 lg 1 järgi, 2020)

Selles kriminaalasjas tunnistati süüdistatav kohtu poolt süüdi (kategooria 5 kood 1) ning ta allutati KarS § 87 lg 1 punkt 6 alusel käitumiskontrollile (kategooria 6 kood 1). Käitumiskontrolli sisu tuleneb KarS § 75 lg 1, kuid lisaks tavapärasele käitumiskontrollile arvestati KarS § 75 lg 2 alusel kuriteo toimepanemise asjaolusid ning süüdlase isikut ja kohus määras süüdistatavale kohustuseks veel nõudeid, näiteks peab süüdistatav elama kohtu määratud alalises elukohas, ilmuma kriminaalhooldaja juurde, alluma kriminaalhooldaja kontrollile oma elukohas, saama loa kriminaalhooldusametnikult elukohast lahkumiseks kauemaks kui 15 päeva või Eesti territooriumilt lahkumiseks, pöörduma vaimse õe või psühhiaatri vastuvõtule ravivajaduse selgitamiseks, mitte tarvitama alkoholi, mitte omama või tarvitama narkootilisi või psühhotroopseid aineid jne (kategooria 6 kood 6 ja 7). (Kriminaalasi KarS §184 lg 1 järgi, 2020)

Kriminaalasjas nr 1-20-7787 on süüdistatav (kategooria 1 kood 2) varasemalt väärteokorras karistatud (kategooria 2 kood 3), kuid pole kriminaalkorras varasemalt karistatud olnud (kategooria 2 kood 2), kuid ka selles kriminaalmenetluses on sarnaselt eelmisele kohtulahendile süüdistatav toimetanud postiteenuse osutajat kasutades vahendlikult üle Eesti riigipiiri suures koguses narkootilist ainet MDMA ning lisaks ka amfetamiini (kategooria 3 kood 1 ja 2). (R.J. kriminaalasi KarS §184 lg 1 järgi, 2020)

Nimetatud kriminaalasjas tellis süüdistatav neljal erineval korral enda elukoha aadressile narkootilist ainet. 22.12.2019 tellis 3,35 grammi valge värvusega pulbrit, mis sisaldas endas 0,86 grammi amfetamiini. 19.01.2020 tellis 3,36 grammi valge värvusega pulbrit, mis sisaldas 0,94 grammi amfetamiini. 12.03.2020 ning 02.06.2020 tellis 396 kolmnurkset tabletti, mis sisaldasid 75,80 grammi MDMAd ning 214 sinist tabletti, mis sisaldasid 48,40 grammi MDMAd. Lisaks sellele süüdistatakse süüdistatavat veel vähemalt 45 sinise ecstasy tableti edasimüümises ning selle eest 440 euro saamises. Kokku toimetas süüdistatav üle Eesti riigipiiri kasutades postiteenust 1,80 grammi amfetamiini ning 126,36 grammi MDMAd, mõlemad lähevad suurte koguste alla. Eesti Kohtuekspertiisi Instituudi uuringu- ja ekspertiisiaktide põhjal on MDMA suureks koguseks on 1,4 grammi või 10 tabletti ning amfetamiinil 1,3 grammi. (R.J. kriminaalasi KarS § 184 lg 1 järgi, 2020)

Nimetatud kohtuasja süüdistatav mõisteti süüdi (kategooria 5 kood 1) KarS § 184 lg 1 järgi (kategooria 4 kood 2) ning ka teda allutati vastavalt KarS § 87 lg 1 punkt 6 (kategooria 6 kood 1) alusel üheks aastaks käitumiskontrollile, mille ajal on süüdistatav kohustatud järgima KarS § 75 lg-s 1 sätestatud kontrollnõudeid. Sarnaselt ka eelnevale kohtulahendile, määrati ka sellele süüdistatavale lisakohustusi tulenevalt KarS § 75 lõikest 2 (kategooria 6 kood 2 ja 5). (R.J. kriminaalasi KarS § 184 lg 1 järgi, 2020)

Kolmanda kohtulahendi puhul on tegemist kahe alaealisega (kategooria 1 kood 1), kohtulahendis märgitud kui R.V. ja G.V., kes pole varasemalt kriminaalkorras karistatud, kuid üks neist on väärteokorras varasemalt karistatud (kategooria 2 kood 1, 2 ja 3). Nende kahe alaealise puhul on tegemist narkootilise või psühhotroopse aine suures koguses ebaseadusliku käitlemisega grupi poolt korduvalt. Nimelt tellisid R.V. ja G.V. ühiselt ja omavahel eelnevalt kooskõlastades välismaalt Eestisse MDMAd ja LSDd (kategooria 3 kood 1 ja 3) kasutades Eesti Posti postiteenust. (R.V. & G.V. kriminaalasi KarS § 184 lg 2 p 1, 2 järgi, 2021)

Antud kohtulahendist nähtub, et eeluurimisel täpselt tuvastamata kohast ja ajal, kuid enne 27.05.2020 tellisid süüdistatavad välismaalt R. V. elukoha aadressile suures koguses narkootilisi aineid MDMAd ja LSDd. Osa tellitud pakkidest koos narkootiliste ainetega peeti Maksu- ja Tolliameti poolt kinni ning kaks postisaadetist narkootilise ainega, andis R. V. 27.07.2020 kriminaalmenetluse käigus Maksu- ja Tolliametile vabatahtlikult üle. Vähemalt ühe paki narkootilise ainega said R. V. ja G. V. kätte ning andsid väikeses koguses narkootilist ainet edasi C. A.´ile tarvitamiseks ning osa saadetisest ehk 0,076 g MDMAd hoidis R.V. enda elukoha aadressil läbiotsimiseni, mille käigus see leiti ja ära võeti. (R.V. & G.V. kriminaalasi KarS § 184 lg 2 p 1, 2 järgi, 2021)

Lisaks tellisid nimetatud noored narkootilisi ja psühhotroopseid aineid veel järgnevalt (R.V. & G.V. kriminaalasi KarS § 184 lg 2 p 1, 2 järgi, 2021):

- 02.07.2020 50 sinist värvi tabletti kogumassiga 24,04 grammi, mis sisaldasid kokku 9,91 grammi MDMAd;
- 02.07.2020 75 ruuduks/margiks perforeeritud paberitükki massiga 1,19 grammi, mis sisaldas lüsergiinhappe dietüülamiidi ehk lüsergiidi, LSD, SLD-25.
- 09.07.2020 beežikat tükilist ainet massiga 24,97 grammi, mis sisaldas 18,9 grammi MDMAd;

- 28.07.2020 beežikat tükilist ainet massiga 15,35 grammi, mis sisaldas 11,6 grammi MDMAd, ja 40 ruuduks/margiks perforitud paberitükki massiga 1,06 grammi, mis sisaldasid lüsergiinhappe dietüülamiidi ehk lüsergiidi, LSD, SLD-25;
- 24.07.2020 35 sinist värvi tabletti kogumassiga 17,32 grammi, mis sisaldasid kokku 7,43 grammi MDMAd ja 25 ruuduks/margiks perforitud pabertükki massiga 0,48 grammi, mis sisaldas lüsergiinhappe dietüülamiidi ehk lüsergiidi, LSD, SLD-25.

Eelnevalt nimetatud saadetised peeti Maksu- ja Tolliameti poolt kinni ning kaks viimast saadetist andis R. V. kriminaalmenetluse käigus vabatahtlikult Maksu- ja Tolliametile üle. MDMA ehk metüleendioksümetamfetamiini puhul piisab kümnele inimesele narkootilise joobe tekitamiseks 1,4 grammist ja LSD puhul 10 margist. (R.V. & G.V. kriminaalasi KarS § 184 lg 2 p 1, 2 järgi, 2021) Kokku tellisid noored üle 47,916 grammi MDMAd ning üle 140 LSD margi.

Mõlemad noored mõisteti süüdi (kategooria 5 kood 1) narkootilise ja psühhotroopse aine suures koguses ebaseaduslikus käitlemises, mis on toime pandud grupi poolt ja korduvalt, s.o KarS § 184 lg 2 p 1, 2 järgi kvalifitseeritavas kuriteos (kategooria 4 kood 1). Sarnaselt eelmisele kahele kohtulahendile vabastati ka selles kriminaalasjas süüdistatavad karistusest ning kasutati võimalust KarS § 87 lg 1 p 6 alusel allutada noored ühe aasta pikkusele käitumiskontrollile ning KarS § 75 lg 1 p.p 1-6, lg 2 p.p 21, 4 ning 8 ja KarS § 87 lg 1 p.p 2, 10 alusel määrata kontrollnõudeid (kategooria 6 kood 1-4), mis hõlmavad alalises elukohas elamist, kriminaalhooldaja kontrolli, kriminaalhooldaja poolt määratud sotsiaalprogrammides osalemist jms. (R.V. & G.V. kriminaalasi KarS § 184 lg 2 p 1, 2 järgi, 2021)

Analüüsides eelnevaid kohtulahendeid, on näha, et karistused, mis isikud saavad kriminaalmenetluses, on üsna sarnased ning enamasti kasutatakse alaealiste puhul just mõjutusvahendeid ning rikkumise toime pannud isikud allutatakse käitumiskontrollile. Eesmärgiks ei ole karistada alaealisi karmilt, vaid pigem anda neile võimalus oma käitumist muuta ning justkui kasvatada neid ümber, et nad enam samu vigu ei teeks.

Tabel 7. Kohtulahendite kvalifikatsioon ja alaealistele määratud karistused (Kriminaalasi KarS § 184 lg 1 järgi, 2020; R.J. kriminaalasi KarS § 184 lg 1 järgi, 2020; R.V. & G.V. kriminaalasi KarS § 184 lg 2 p 1, 2 järgi, 2021; autori koostatud)

Kohtulahendi nr	1-20-6598	1-20-7787	1-21-244
Kvalifikatsioon	KarS §184 lg 1	KarS §184 lg 1	KarS §184 lg 2 p 1, 2
Tellitud ainete kogus	<ul style="list-style-type: none"> • 304 g MDMA. 	<ul style="list-style-type: none"> • 1,80g amfetamiin; • 126,36g MDMA. 	<ul style="list-style-type: none"> • Üle 47,916g MDMA; • üle 140 LSD margi.
Karistus	Ühe aasta pikkune käitumiskontroll, mille ajal tuleb täita KarS § 75 lg 1 p.p 1-6 alusel määratud kontrollnõudeid ja KarS §-de 87 lg 1 p.p 2, 4, 10 ja § 75 lg 2 p.p 2, 2 ¹ , 5, 7, 8 alusel määratud kohustusi.	Ühe aasta pikkune käitumiskontroll, mille ajal tuleb täita KarS § 75 lg-s 1 sätestatud kontrollnõudeid ja KarS § 75 lg 2 p 2 ¹ alusel määratud kohustust.	Ühe aasta pikkune käitumiskontroll, mille ajal tuleb täita KarS § 75 lg 1 p.p 1-6 alusel määratud kontrollnõudeid ja KarS §-dest 87 lg 1 p.p 2, 10 ning § 75 lg 2 p.p 2 ¹ ja 8 alusel määratud kohustusi.

Maksu- ja Tolliameti informatsioonist nähtub, et narkootiliste ainete kahtlusega postisaadetiste arv on jätkuvalt tõusuteel, kuid kriminaalmeneltuste arv on jäänud kahel viimasel aastal (2019-2020) siiski samaks. See võib tähendada seda, et tellitud kogused on väikesed, mistõttu alustatakse väärteomenetlusi. Autor avab, et Maksu- ja Tolliamet peaks hakkama pidama täpsemat statistikat kõikide menetlusliikide kohta, et näha, millised on nõrgad kohad ühiskonnas ning millega tuleks hakata rohkem tööd tegema.

2.3 Harjumaa ja Tallinna 8.-12. klassi kokkupuude narkootiliste ja psühhotroopsete ainetega

Järgnevalt analüüsib autor Harjumaa ja Tallinna 8.-12. klassidele saadetud küsimustiku (vt lisa 2) tulemusi. Küsimustikule vastamises osales 31 kooli ning 423 õpilast, kellest 284 ehk 67,1% olid naised ning 139 mehed. Küsimustiku eesmärgiks oli saada teada, milline on Harjumaa ja Tallinna koolinoorte kokkupuude posti teel tellitud narkootiliste ja psühhotroopsete ainetega. Küsimustikus vastanute vanus jäi 14- kuni 20-aastaste vahele. Kõige enam vastasid just 16-aastased ning kõige vähem 20-aastased.

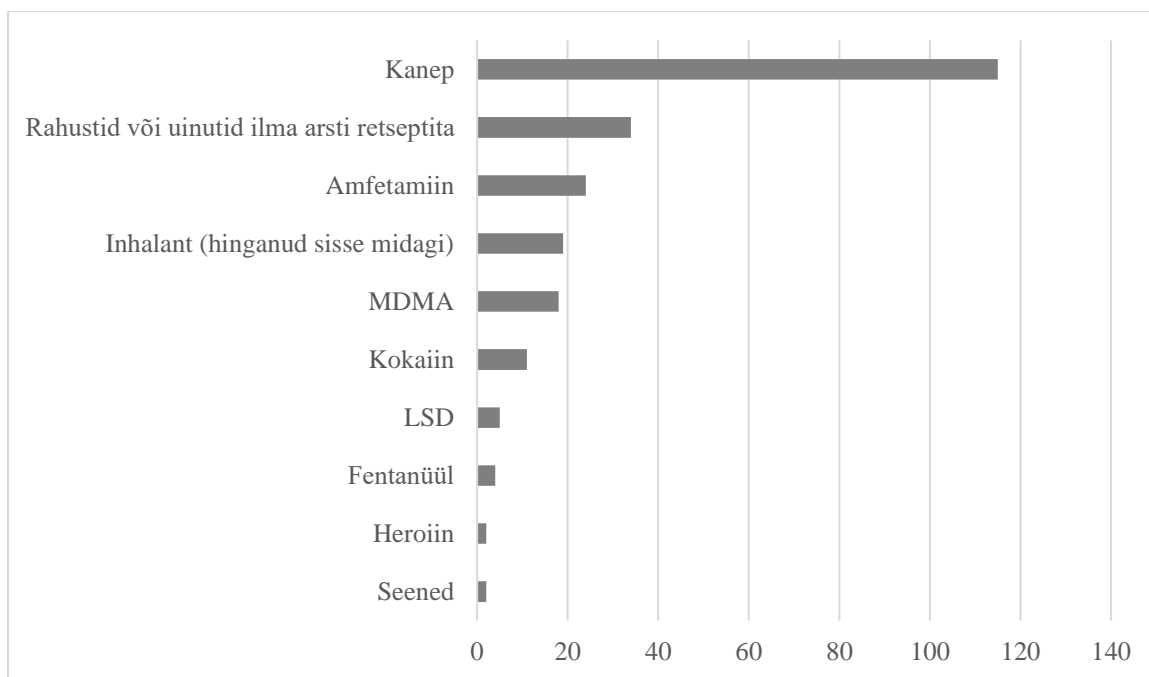
Tabel 8. Küsimustikule vastanud isikute vanuseline jaotus (autori koostatud küsimustiku vastuste alusel)

Vanus	14	15	16	17	18	19	20
Vastanute arv	32	79	109	100	72	29	2

Küsimustikku analüüsid on oluline pidada meeles, et vastavalt vastusele, mis noor küsimusele valib, võivad tal avaneda nii-öelda kinnised küsimused ehk kui noor vastab, et on tarvitanud narkootilisi aineid, siis avanevad tal täpsustavad küsimused, aga noor, kes vastab eitavalt, liigub edasi uue teema küsimuste juurde. Autor otsustas küsimustiku üles ehitada selliselt, et veenduda, et noored ei saaks küsimustikust uusi ideid ainete ostmiseks.

Küsimustiku tulemustest selgub, et 124 ehk 29,3% vastanutest on tarvitanud narkootilisi aineid ning 299 inimest ehk 70,7% vastanutest ei ole kunagi tarvitanud narkootilisi aineid. Selline tulemus on autori jaoks üllatav ning autor arvas, et alaealiste protsent, kes on tarvitanud kasvõi ühe korra narkootilisi aineid on suurem.

Uurides, milliseid aineid on noored varasemalt proovinud, selgub sarnaselt Tervisearengu Instituudi aruandele (vt käesolev töö lk 15), et kõige sagedamini proovivad noored just kanepit. Kõigist 124st noorest, kes vastasid, et on tarvitanud narkootilisi aineid, olid 115 märkinud kanepi aineks, mida nad on proovitud. Kanepile järgnes 34 inimesega rahustid või uinutid ilma arsti retseptida ning kolmandal kohal 24 vastanuga oli amfetamiin. Tulemustest nähtub veel, et 64 vastanutest on ainult proovinud ühte ainet ning vastanutest 59 on proovinud rohkem kui ühte narkootilist või psühhotroopset ainet. Analüüsid isikuid, kes on proovinud ainult ühte narkootilist ainet, oli 64st 62 inimest proovinud ainult kanepit, 64st üks oli proovinud ainult inhalante (hinganud sisse midagi) ning üks isik oli proovinud ainult MDMAd. Inhalantide puhul tuleb siiski meeles pidada, et tegemist ei ole narkootiliste ainetega, vaid ainetega, mis tekitavad joovet sarnaselt narkootilistele ja psühhotroopsetele ainetele.

Joonis 1. Enim proovitud narkootilised ja psühhotroopsed ained (autori koostatud küsimustiku vastuste alusel)

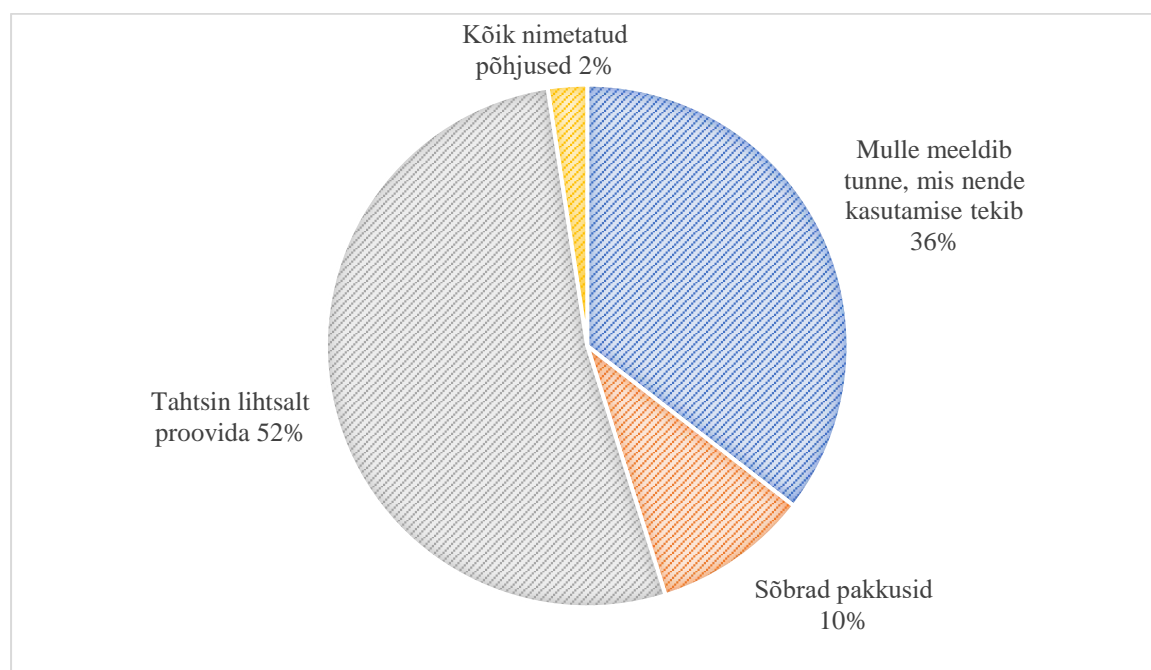
Analüüsidest informatsiooni ainete kohta, mida noored on proovinud, tuli autor järeldusele, et nii mõnigi noor ei saa tegelikult aru, mis aineid ta proovinud on, sest on kirjutanud vastusevariandiks sama aine, aga erineva nimega, näiteks on üks isik vastanud, et ta on proovinud MDMAd ning ecstasy'd või teine isik, kes on kirjutanud, et on kasutanud juppi ja MDMAd. Mõlema vastusevariandi puhul on tegemist ühe ja sama ainega, aga lihtsalt tänavapildis on MDMAI ehk metüleendioksümetamfetamiinil mitmeid erinevaid nimetusi.

Analüüsidest, mitu korda on vastanud isikud kasutanud narkootilisi või psühhotroopseid aineid, selgub, et 28,5% vastanutest on proovinud mõnda ainet ainult ühel korral, 22,8% vastanutest ei tea mitu korda nad on kasutanud ning 10,6% vastanutest on valinud vastuse, et kasutavad pidevalt. Ülejäänud 38,1% vastanute vastustest saab liigitada juhusliku tarvitamise alla, sellest grupist leiab vastuseid, näiteks tarvitamine oleneb pidudest, kas keegi pakub (ise otseselt alaealine küsima ei lähe kellegi käest), paar korda kuus ning 3-6 korda. Lugesdes vastanute vastuseid, oli üks isik ka kirjutanud, et kasutas kuus kuud järjest iga päev narkootilisi ja psühhotroopseid aineid, kuid enam nii ei tee, samuti on üks isik vastanud, et ainete tarvitamine sõltub sellest, kas raha on või ei.

Narkootiliste või psühhotroopsete ainete kasutamisel mängib suuresti rolli ka raha olemasolu. Teooria põhjal saab väita, et noored, kes on pärit madalama sissetulekuga

perekondadest, satuvad kergemini kasutama narkootilisi või psühhotroopseid aineid (vt käesolev töö lk 7-8). Uurides noorte taskuraha kohta tekitas autor skaala, valikus oli kas noor saab alla 100€ kuus, alla 200€ kuus, üle 200€ või ei tea. Analüüsidest vastuseid on näha, et kõikidest, kes vastasid, et on kasutanud narkootilisi aineid, leidub kõige enam kasutajaid just grupis, kus saadakse taskuraha alla 100€ kuus. Samas arvab autor, et ei ole võimalik väita, et noor, kes saab alla 100€ kuus taskuraha on pärit madalama sissetulekuga perekonnast, madalama taskuraha saamisel võib olla ka mitmeid muid tegureid.

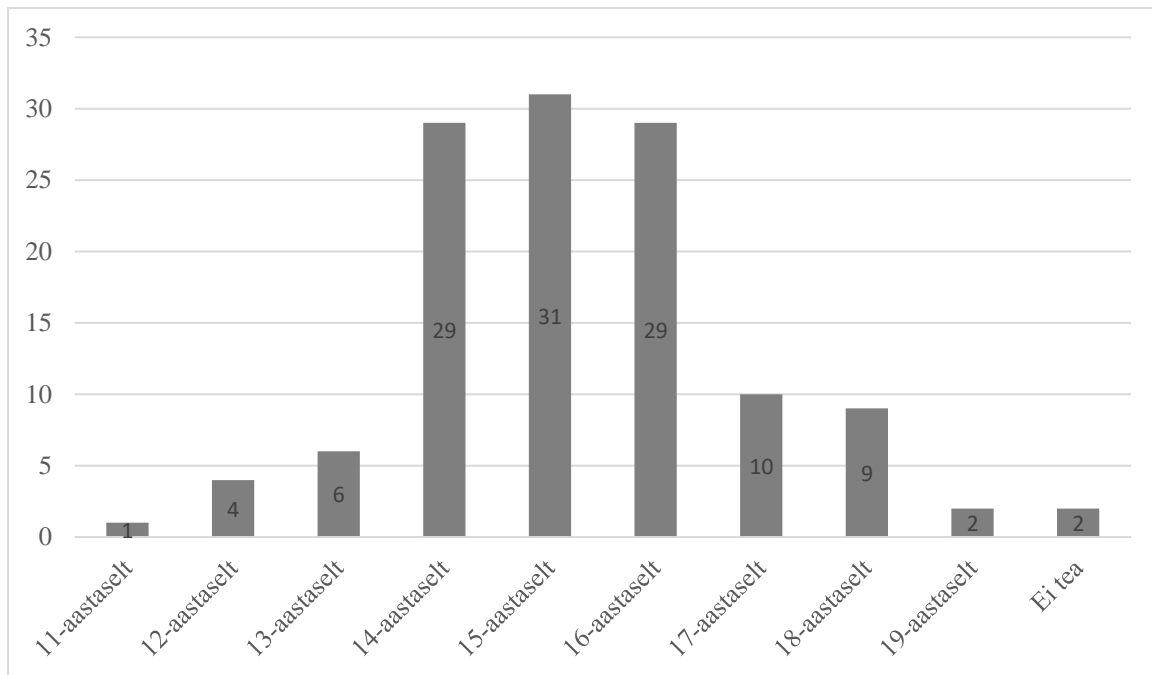
Põhjuseid, miks noored on narkootilisi või psühhotroopseid aineid kasutanud, on teooriast lähtudes mitmeid (vt käesolev töö lk 7-8) ning seda näitab ka ankeetküsitluse tulemus. Kõige rohkem ehk 65 inimest vastasid, et tarvitasid narkootilisi aineid, sest tahtsid lihtsalt neid proovida. 44 vastanutest proovisid narkootilisi ja psühhotroopseid aineid, sest neile meeldib tunne, mida see neis tekitab ning 12 vastanutest on proovinud narkootilisi või psühhotroopseid aineid, sest sõbrad on neile pakkunud. Lisaks valisid kolm inimest, et on proovinud narkootilisi või psühhotroopseid aineid kõigi kolme põhjuse tõttu.

Joonis 2. Erinevate narkootiliste ainete kasutamise põhjuste osakaal vastanute seas (autori koostatud küsimustiku vastuste alusel)

Analüüsidest, mis vanuses prooviti esimest korda narkootilisi või psühhotroopseid aineid, selgub, et kõige nooremalt on proovitud narkootilisi aineid 11-aastaselt (kõigist vastanutest üks). Kõige rohkem noori, vastanutest 31 inimest, on proovinud esimest korda narkootikumide 15-aastaselt, teisel kohal on 29 häälega vanus 16 ning vanus 14. Kõikidest

vastanutest 2 inimest ei teadnud, mis vanuses nad esimest korda narkootilisi aineid proovisid. Tervisearengu Instituut on enda aruandes (vt käesolev töö lk 15) kirjutanud, et nende raporti põhjal proovivad alaealised esimest korda narkootilisi aineid just vanuses 14-15 ning ka autori tehtud küsitlus toetab Tervisearengu Instituudi tulemust. Kuid autori küsitluse põhjal on muutnud esimest korda narkootiliste ainete proovimise iga 14-15 pealt juba 14-16 peale, mis on autori arvates hea näitaja, sest esimese narkootilise aine proovimise iga on tõusmas, mitte langemas.

Joonis 3. Isikute vanus, mil nad esimest korda narkootikumide proovisid (autori koostatud küsimustiku vastuste alusel)

Küsimustiku üheksas küsimus uuris, kui paljudel vastanutel on sõpru, kes tarvitavad narkootilisi aineid. Analüüsesid vastuseid selgub, et 64,5% vastanutest ehk 273 inimest teavad, et nende sõprusrikkonnas kasutab keegi narkootilisi aineid. 17,5% ehk 74 inimest vastasid, et neil ei ole sõpru, kes kasutavad narkootilisi aineid ning 18% vastanutest ehk 76 inimest vastasid, et nad ei tea, kas neil on sõpru, kes tarvitavad narkootilisi aineid.

Eelneva küsimuse põhjal on näha, et üpris suur hulk noori suhtlevad inimestega, kes tarvitavad narkootilisi aineid, kuid üllatav on see, et küsides, kas noor sooviks narkootilist ainet, kui sõber seda talle pakub, vastasid 331 inimest ehk 78,3% kõigist vastanutest, et nad ei sooviks ning ainult 21,7% ehk 92 inimest ütlesid, et nad sooviks. Autor on arvamusel, et tegemist on jällegi hea näitajaga, sest lähtudes teooriasast (vt käesolev töö lk 8) on

tihtipeale mitmetes teadusartiklites ja uuringutes toodud välja, et sõprade mõjul võivad noored kergemini sattuda kasutama narkootilisi või psühhotroopseid aineid.

Kuid uurides, paljud vastanutest teavad, kust nad saaksid osta soovi korral narkootilisi aineid (vt käesolev töö lk 11, kus on kirjutatud üldiselt ainete ostmisest), vastasid 51,1% ehk 216 inimest, et nad teavad, kust saab aineid osta ning 207 inimest vastasid, et nad ei tea. Uurides, kust täpsemalt saaksid noored soovi korral narkootilisi aineid osta, selgus, et enim vastanutest (183 inimest) pöördusid oma sõbra või tuttava poole, 71 inimest ostaks aineid internetist, 66 inimest ostaks tänavalt ning 57 inimest ostaks koolist. Kõikidest vastanutest 5 ei teadnud, kust saaks aineid osta, paar vastanut ei soovinud kirjutada, kust nad aineid saaks ning kõige üllatavam oli autori jaoks vastus, kus noor oli kirjutanud, et ta saaks soovi korral kodust narkootilisi aineid. Analüüsid eelneva küsimuse vastuseid, on võimalik väita, et Eesti koolinoored pigem teavad, kust nad soovi korral saaks osta narkootilisi või psühhotroopseid aineid ning kurb tõsiasi on see, et illegaalsed ained levivad nii noorte sõpruskonnas kui ka koolis.

Uurides, kui paljud noortest on ise läbi interneti tellinud narkootilisi aineid, selgub, et 214 vastanust ainult kaheksa inimest on seda teinud. Küsides, miks noored tellisid internetist, selgus, et internetis on parem hind, väiksem võimalus vahele jääda, ei osatud mujalt osta narkootilisi aineid ning ka huvi pärast. Sarnane informatsioon tuli välja ka autori lõputöö teooria osas (vt käesolev töö lk 13), kus tihtipeale inimesed arvavad, et tellides internetist on väiksem võimalus vahele jääda ning inimesi ahvatleb internetist tellima ainete odavam hind, kuid samas kaasnevad sellega muud riskitegurid.

Küsimustiku üheksateistkümmes küsimus uuris, kas noored teavad, kas posti teel narkootikumide tellimine on kuritegu või väärtegu ning millised karistused selle teo eest on. Selgub, et kõikidest 423st vastanust ei tee 65 inimest vahet kuriteol ja väärteol, mistõttu ei oska nad vastata. 39 inimest vastas, et nad ei tea, mis liiki menetlusega on tegemist, 161 inimest valisid, et tegemist on kuriteoga, 60 inimest vastas, et tegemist on väärteoga ning 98 inimest vastas, et tegemist võib olla nii kuriteo kui ka väärteoga, mis on õige vastus.

178 inimest vastasid, et nad ei tea, mis karistus kaasneb, kui inimene tellib narkootikume posti teel, 15 inimest vastas veel, et kui tegemist on alaealisega, siis ei juhtu midagi, mis tegelikult ei vasta tõele. 106 inimest valis vastusevariandi, et saab rahatrahvi karistuseks, 109 inimest valis, et saab vangistuse karistuseks ning ülejäänud vastanutest arvasid, et karistus sõltub sellest palju inimene midagi tellib. Selle küsimuse puhul on kõige õigem

vastus see, et karistus sõltub aine kogusest, mida tellitakse, kuid samas loeb autor õigeks vastuseks ka rahatrahvi ja vangistuse.

Küsidest noorte käest, kas nad oleks nõus laskma oma sõbral tellida enda aadressile narkootilist ainet lubadusega, et nad saavad ise ka ainet paki saabudes proovida, vastasid kõikidest vastanutest 15 inimest, et nad oleks sellega nõus ning nendest 15'st inimesest 11 arvasid, et sellisel juhul saavad mõlemad osapooled karistada, kaks inimest arvasid, et karistada saab ainult isik, kes tellib ning kaks vastanut ei osanud arvata, kes saab sellisel juhul karistada. Autor on arvamusel, et tegemist on väga hea näitajaga, et kõikidest vastanutest ainult 15 oleksid nõus laskma enda aadressile ainet tellida.

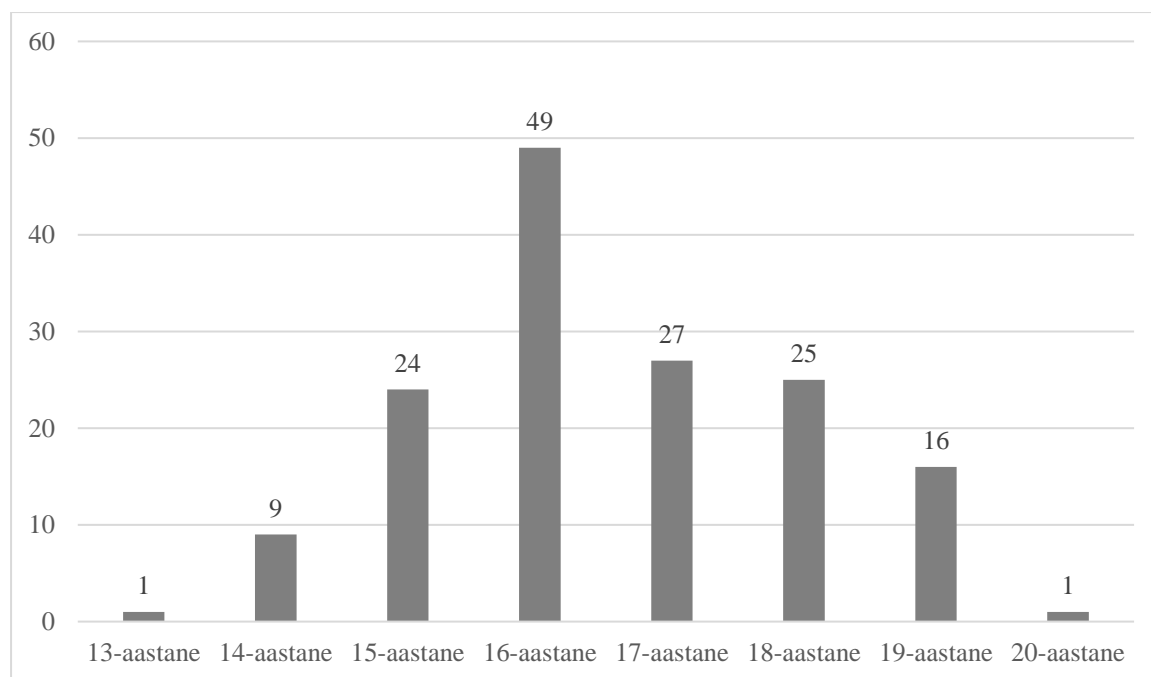
Küsimustiku kahekümne neljandas küsimuses uuris autor, mis asutus tegeleb noorte arvates posti teel tellitud narkootiliste ainete menetlemisega. 78 inimest vastas, et nad ei tea, kes sellega tegeleb, 136 inimest vastas, et sellega tegeleb Politsei- ja Piirivalveamet, 33 inimest vastas, et sellega tegeleb Maksu- ja Tolliamet ning 176 inimest vastas, et sellega tegeleb nii Politsei- ja Piirivalveamet kui ka Maksu- ja Tolliamet. Üldiselt menetleb siiski posti teel tellitud narkootiliste ja psühhotroopsete ainetega seotud kuri- ja väärtegevusi Maksu- ja Tolliamet ehk vastanutest ainult 7,8% teadsid õiget vastust.

Küsimustiku üheks eesmärgiks oli välja selgitada, kas noored on kuulnud Maksu- ja Tolliameti ennetuskampaaniatest ehk näinud mõnda sotsiaalpostitust või videot, kus räägitakse posti teel tellitud narkootikumide tagajärgedest. Küsimustiku tulemusena selgus, et vastanutest 69,7% ei ole näinud ühtegi sotsiaalmeedia postitust, 15,8% ei mäleta, et oleks näinud midagi ning ainult 61 inimest ehk 14,4% vastanutest on näinud Maksu- ja Tolliameti ennetustööd.

Põhjuseid, miks nii vähesed noored on kuulnud midagi Maksu- ja Tolliameti ennetustöö raames tehtud sotsiaalmeedia postitustest, on mitmeid, kuid autor arvab, et peamiseks põhjuseks on see, et noored ei jälgi Maksu- ja Tolliameti *Facebook*'i kontot ega külasta Maksu- ja Tolliameti veebilehte.

Enne küsitluse välja saatmist oli autor mures, et läbi küsimustiku võivad noored saada endale ideid uutest viisidest, kuidas narkootikumide kätte saada, mistõttu pidas autor vajalikuks uurida küsitluse lõpus paljud noored olid enne küsimustiku täitmist kuulnud võimalusest läbi interneti tellida narkootilisi aineid. Selle küsimuse tulemusena selgub, et 64,1% vastanutest ehk 271 inimest olid varasemalt juba teadlikud võimalusest tellida aineid internetist, mis tähendab, et 152 noort ei olnud enne küsimustikule vastamist kuulnud

sellest võimalusest midagi. Analüüsides, mis vanuses inimesed ei teadnud, siis selgub, et ei saa tuua ainult ühte vanuseklassi välja, inimesi oli nii 14-aastaseid, kui ka 18-aastaseid, kes ei olnud sellest võimalusest varem midagi kuulnud.

Joonis 4. Isikute, kes ei olnud enne küsitlusel osalemist teadnud midagi posti teel narkootikumide tellimisest, vanuseline jaotus (autori koostatud küsimustiku vastuste alusel)

Uuringu analüüsist selgus, et nii mõnedki Harjumaa ja Tallinna koolinoored on proovinud narkootilisi või psühhotroopseid aineid, kuid proovinud isikute protsent on madalam kui autor esmalt oodata oskas ning kõige sagedamini on esimeseks aineks, mida noored proovivad, kanep. Põhjuseid, miks just kanep on kõige levinum aine, võib olla mitmeid, kuid autor arvab, et enim mängib rolli see, et kanepit on lihtne tarvitada ning selle kasutamine võib jätta mulje, et tegemist ei ole ohtliku ainega, sest see näeb välja kui kõige tavalisem suits. Uuringust selgub ka, et kõige sagedamini proovivad noored esimest korda narkootilisi või psühhotroopseid aineid vanusevahemikus 14-16.

Autor on arvamusel, et kuigi ankeetküsitluse analüüsist nähtub, et välismaalt posti teel narkootiliste ja psühhotroopsete ainete tellimine ei ole veel nii levinud tegevus (423 vastajast oli 15 inimest seda teinud), tuleb siiski hakata sel teemal tegema rohkem ennetustööd. Lähtudes ankeetküsitluse analüüsist on näha, et enamus küsitluses osalejad teavad võimalusest tellida posti teel välismaalt narkootilisi või psühhotroopseid aineid,

kuid pole seda siis mingil põhjusel veel kasutanud. Tulenevalt töö teooria osast (vt käesolev töö lk 16-17) on autor arvamusel, et ennetustöö oluline vahend, mida tuleks kasutada, et hoida tõsisemaid tagajärgi ära (nt olukordi, kus tuleb noori saata sotsiaalprogrammidesse või ravile). Autor arvab, et kui tõhustada Maksu- ja Tolliameti ennetustööd ja suurendada noorte protsenti, kes on näinud mõnda Maksu- ja Tolliameti ennetuskampaaniat, siis väheneks posti teel narkootiliste ja psühhotroopsete ainete tellimine veelgi.

Autor teeb Maksu- ja Tolliametile kolm ettepanekut:

1. Töötada välja tõhusam ennetustöö programm, mis jõuaks paremini alaealisteni.

Üheks võimaluseks on kaasata ennetustöös sotsiaalmeedia influencer'eid ehk suunamudijaid. Heaks näiteks on Politsei- ja Piirivalveameti vaheline koostöö Instagramistaari Victoria Villig'uga, mille raames tehti mitmeid postitusi ning videoid, kus Victoria Villig kummutas müüte kurjadest ja tõsistest politseinikutest ning julgustas noori mitte kartma politseid. Autor arvab, et Maksu- ja Tolliamet saaks sarnase koostöö raames tutvustada üldiselt Maksu- ja Tolliameti tööd või täielikult keskenduda sellele, et rääkida narkootikumide ja psühhotroopsete ainete kahjulikkusest, nende varjupoolest ja sellest, miks neid ei tohi tellida välismaalt posti teel.

2. Koostada temakohaseid infolehti, mida jagada noortele.

Maksu- ja Tolliamet käib ennast tihti tutvustamas erinevatel haridusmessidel ning seal oleks infolehti hea jagada. Samuti võib kasutada ära Sisekaitseakadeemia Finantskolledži õppureid, kes käivad oma eriala erinevates gümnaasiumites üle Eesti tutvustamas ehk Finantskolledži õppurid saaksid infolehti oma külastusel jagada.

3. Koostada eraldi programm koolidele.

Programmi raames käiks Maksu- ja Tolliamet rääkimas koolides välismaalt posti teel narkootikumide ja psühhotroopsete ainete tellimise karistustest ja ohtudest. Sinna saab kaasata ka Finantskolledži õppureid, kes aitaksid üritust läbi viia, ning tervisespetsialiste, kes saaksid lisaks rääkida, mis juhtub inimese tervisega kasutades narkootilisi või psühhotroopseid aineid.

Autor arvab, et selleks, et saada parem ülevaade, kui suur on siiski posti teel välismaalt narkootikumide tellimise probleem, oleks vaja teostada üle-eestiline uuring kõikides koolides. Autor on arvamusel, et eraldi uuringut narkootikumide ja psühhotroopsete ainete

tellimise kohta ei oleks vaja teha, vaid pigem täiendada olemasolevat uuringut. Sellest tulenevalt soovib autor Euroopa Narkootikumide ja Narkomaania Seirekeskusel oma uuringut, mille käigus seiratakse tubakatoodete, alkoholi ja narkootiliste ainete tarvitamist 15-16-aastaste koolinoorte seas, ümber muuta ning võtta sinna suurema vanusevahega noored ja uurida põhjalikumalt ka selle kohta, kui paljud noored tellivad aineid just internetist. Kuna tegemist on üle-euroopalise uuringuga, saaks sellest tulenevalt ka parem ülevaate teiste riikide kohta ning on võimalik, et koostöös teiste Euroopa riikidega saab seda probleemi paremini hallata ja selle vastu võidelda.

KOKKUVÕTE

Lõputöö aktuaalsus tuleneb sellest, et alates 2016. aastast on välismaalt hakanud tulema üha enam postisaadetisi, mille sisuks on narkootilised või psühhotropsetel ained ning Maksu- ja Tolliameti uurijad on märganud, et saadetised on järjest tihedamini adresseeritud just alaealistele. Aktuaalsust toetas veel ka Siseministeriumi narkootikumide vähendamise poliitika ehk Valge raamat ning Maksu- ja Tolliameti 2019. aasta arengukava.

Teoriaosas selgub et, narkootikumidel ja psühhotropsetel ainetel on mitmeid liigitusviise, näiteks saab aineid liigitada päritolu järgi või mõjust kesknärvisüsteemile. Teaduskirjanduse põhjal saab väita, et enamasti satuvad narkootilisi ja psühhotropseid aineid kergemini kasutama just noored, kes pärinevad madalama sissetulekuga peredest ning kes saavad eeskujuga oma sõpradelt või vanematelt, kes juba kasutavad narkootilisi või psühhotropseid aineid. Lisaks selgub, et laialdase interneti levikuga on muutunud narkootiliste ja psühhotropsete ainete kättesaadavus kergemaks ning tumeveebist leiab üha suurema valikuga narkootiliste ainete poode. Kerge ligipääs keelatud ainetele läbi interneti võib tekitada ekslikult inimesele tunde, et tegemist ei ole tõsise seaduse rikkumisega.

Lõputöö raames püstitati viis uurimisküsimust ning uurimisküsimuste raames koostati küsimustik, mis saadeti kokku 31 kooli 8.-12. klassi õppuritele. Kokku vastas küsimustikule 423 koolinoort. Küsimustikus vastanute vanus jäi 14- kuni 20-aastaste vahele. Kõige enam vastasid just 16-aastased ning kõige vähem 20-aastased. Küsimustiku tulemustest selgub, et 124 ehk 29,3% vastanutest on tarvitanud narkootilisi aineid ning 299 inimest ehk 70,7% vastanutest ei ole kunagi tarvitanud narkootilisi aineid.

Uuringu tulemustest selgub, et Harjumaa ja Tallinna koolinoored teavad, kust osta narkootilisi või psühhotropseid aineid ning tõsiasi on see, et isegi koolist on võimalik keelatud aineid osta. Siiski nähtub küsitlusest, et narkootikumide tellimine posti teel ei ole nii levinud kui autor algselt arvas, sest uuringus osalejatest ainult 15 koolinoort olid varasemalt proovinud tellida aineid internetist. Tellimise põhjuseks toodi välja, et sealt tundub turvalisem ained osta ehk noorte arvates on väiksem võimalus vahele jääda, suurem valik aineid ning odavamad hinnad.

Analüüsidest koolinoorte teadlikkust karistustest, mis võivad kaasneda tellides posti teel narkootilisi või psühhotropseid aineid, selgus, et pea pooled vastanutest pakkusid, et

sellega võib kaasneda, kas rahatrahv või vanglakaristus. Samas peab autor oluliseks tuua välja asjaolu, et enamus noori ei tee vahet väärtel ja kuriteol, millest tulenevalt võib järeldada, et noored ei saa aru, kui tõsised karitused võivad ikkagi kaasneda keelatud ainete tellimisega posti teel. Uuringu tulemusena selgus ka asjaolu, et Maksu- ja Tolliameti ennetustöö ei ole piisavalt efektiivne ning ei jõua koolinoorteni, sest vastanutest ainult 14,4% olid näinud mõnda Maksu- ja Tolliameti teemakohast reklaami või sotsiaalmeedia postitust.

Autor teeb oma lõputöös kolm ettepanekut, et parandada Maksu- ja Tolliameti ennetustööd, mis aitaks ennetada alaealiste sattumist kriminaalmenetlustesse. Esimeseks ettepanekuks on teha ennetuskampania koostöös mõne Eesti suunamudijaga. Kampania raames saaks Maksu- ja Tolliamet tutvustada enda ametkonda, rääkida, mis tagajärjed võivad inimesel tulla kasutades narkootikume või psühhotroopseid aineid ning keskenduda sellele, miks ei tohi posti teel tellida narkootilisi või psühhotroopseid aineid.

Teiseks ettepanekuks on teha infolehed, mida on võimalik jagada koolinoortele koolide külastamisel või mida saab jagada erinevatel haridusmessidel, kus Maksu- ja Tolliamet käib.

Viimaseks ettepanekuks on teha koolidele programm, mille raames käivad Maksu- ja Tolliameti töötajad rääkimas koolides posti teel narkootikumide ja psühhotroopsete ainete tellimise karistustest ja ohtudest. Kampaniasse võiks kaasata ka tervisespetsialiste, kes teavad täpsemalt rääkida, mida narkootikumid noore inimese tervisele võivad teha, ning Finantskolledži õppureid, kes aitaks üritust läbi viia.

Lisaks sellele soovitab autor Euroopa Narkootikumide ja Narkomaania Seirekeskusele laiendada oma uuringut, mille käigus seiratakse tubakatoodete, alkoholi ja narkootiliste ainete tarvitamist 15-16-aastaste koolinoorte seas ehk teha vanusegrupp suuremaks ning kaasata sinna sisse ka posti teel narkootikumide ja psühhotroopsete ainete tellimine.

Autori arvates on lõputöö eesmärk täidetud ning autor arvab, et antud teemal tuleks teha täpsem ja suurem uuring, kuhu kaasatakse rohkem põhi- ja keskkooli, et saada parem valim ning sellest tulenevalt ka täpsemad andmed, mille põhjal saaks teha asjakohasemaid järeldusi ja ettepanekuid.

SUMMARY

The thesis is topical as there has been an increase of postal items containing drugs and psychotropic substances since 2016 and the Estonian Tax and Custom Board investigators have noticed that over the years more and more of those postal items containing illegal substances are being addressed to minors. In addition to that the thesis is also topical because of the Ministry of the Interior's drug reduction policy also known as the White book and 2019 development plan of the Estonian Tax and Customs Board.

The theoretical part of the thesis shows that drugs and psychotropic substances have several classifications. The scientific literature also suggests that, in most cases, young people from lower-income families, who follow the example of their friends or parents who already use narcotic or psychotropic substances, are more likely to use narcotic drugs and psychotropic substances. With the widespread use of the Internet, the availability of narcotic drugs and psychotropic substances has become easier, and it may make one feel that it is not a serious violation of the law to order substances online.

A questionnaire was prepared as part of the dissertation. The questionnaire was sent to 8-12 grade students in 31 schools located in Harju county and Tallinn. A total of 423 schoolchildren responded to the questionnaire. The age of the respondents in the questionnaire ranged from 14 to 20 years. The results of the questionnaire show that 124 or 29.3% of the respondents have used drugs and 299 people or 70.7% of the respondents have never used drugs.

The results of the survey show that schoolchildren in Harju County and Tallinn know where to buy narcotic or psychotropic substances, and the fact is that it is even possible to buy banned substances from school. However, the survey shows that ordering drugs by mail is not as common as the author originally thought, as only 15 schoolchildren in the study had previously tried to order substances online. The reason for ordering was that it seems safer to buy substances from there, ie young people think there is less opportunity to get caught, there is a wider choice of substances and cheaper prices.

An analysis of schoolchildren's awareness of the penalties that may result from ordering narcotic drugs or psychotropic substances by post showed that almost half of the respondents suggested that this could lead to a fine or imprisonment. At the same time, it is important to point out the fact that the majority of young people do not distinguish

between misdemeanor and criminal offense, as a result of which it can be concluded that young people do not understand how serious penalties can be for ordering prohibited substances by mail.

Author makes three proposals that would improve the prevention work of the Estonian Tax and Customs Board. The first proposal is to conduct a prevention campaign in cooperation with some Estonian influencers. As part of the campaign, the Tax and Customs Board could introduce its administration, talk about the consequences that a person may experience when using drugs or psychotropic substances, and focus on why narcotic or psychotropic substances should not be ordered by post.

Another proposal is to make newsletters that can be distributed to schoolchildren when visiting schools or that can be distributed at various educational fairs attended by the Tax and Customs Board.

The last proposal is to create a program for schools, in which the employees of the Tax and Customs Board will talk about the penalties and dangers of ordering drugs and psychotropic substances by post. The campaign could also involve health professionals who know more about what drugs can do to a young person's health, and the College of Finance students from the Estonian Academy of Security Sciences can help organize the event.

In addition, the author recommends that the European Monitoring Center for Drugs and Drug Addiction expand its study on tobacco, alcohol and drug use among 15- to 16-year-old schoolchildren, ie increase the age group and include drug and psychotropic substance ordering by post in the study.

The aim of the dissertation has been met and the author believes that a more detailed and larger study should be carried out on this topic in order to obtain more precise data on basis of which more relevant conclusions and proposals can be made.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Alghamdi, M.-A., AL-Eitan, L.-N. & Rababa'h, D.-M-, 2021. Genetic susceptibility of opioid receptor genes polymorphism to drug addiction: A candidate-gene association study. *BMC Psychiatry*, 21(1), pp. 1-14.

Bole, T., Chakravorty, S., Henderson, K. & Rengert, G. F., 2000. A geographic analysis of illegal drug markets. *Crime Prevention Studies*, 11, pp. 219-239.

Chavant, F., Boucher, A., Boisselier, R. & Deheul, S., 2015. New Synthetic Drug in Addictovigilance. *Therapie*, 70(2), pp. 179-189.

Danling, Y., Eriksson, B., Persson, C. G. & Tabur, L., 1999. *Narkootikumid ning doping-ja muud tervistkahjustavad ained*. Tallinn: Tehnoprint.

Duxbury, S. W. & Haynie, D. L., 2017. The Network Structure of Opioid Distribution on a Darknet Cryptomarket. *Journal of Quantitative Criminology*, 34, pp. 921-941.

Eesti e-kaubanduse liit, 2019a. *Alustavale e-kauplejale*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://e-kaubanduseliit.ee/alustavale-e-kauplejale/> [Kasutatud 25.12.2020].

Eesti e-kaubanduse liit, 2019b. *Eesti e-kaubanduse statistika ja trendid*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://e-kaubanduseliit.ee/eesti-e-kaubanduse-statistika/> [Kasutatud 25.12.2020].

Eesti Kohtuekspertiisi Instituut, 2020. *Ekspertiisid ja uuringud*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.ekei.ee/et/kodanikule/ekspertiisid-ja-uuringud> [Kasutatud 17.01.2021].

EMCDDA, 2017. *Drugs and the darknet*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/6585/TD0417834ENN.pdf> [Kasutatud 26.12.2020].

EMCDDA, 2020. *European drug report: trends and developments*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/13236/TDAT20001ENN_web.pdf [Kasutatud 25.10.2020].

ESPAD Group, 2020. *Results from the European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs*. [Võrgumaterjal] Leitav:

https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/13398/2020.3878_EN_04.pdf
[Kasutataud 25.12.2020].

Euroopa Liit, 2019. *Euroopa Narkootikumide ja Narkomaania Seirekeskus*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/emcdda_et [Kasutatud 21.12.2020].

Euroopa Narkootikumide ja Narkomaania Seirekeskus, 2019. *Euroopa uimastiprobleemide aruanne*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/11364/20191724_TDAT19001E_TN_PDF.pdf [Kasutatud 23.01.2020].

Flick, U., 2009. *An Introduction to Qualitative Research*. Fourth Edition. London: Sage Publications.

Ghappour, A., 2017. Searching Places Unknown: Law Enforcement Jurisdiction on the Dark Web. *Stanford Law Review*, 69(4), pp. 1075-1136.

Ilic, M. & Spalevic, Z., 2017. The use of dark web for the purpose of illegal activity spreading. *ЕКОНОМИКА*, 63(1), pp. 73-82.

International Telecommunication Union, 2020. *Measuring digital development Facts and figures*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/facts/FactsFigures2020.pdf> [Kasutataud 25.12.2020].

Justiitsministeerium, 2019. Ennetusprogrammi „Puhas tulevik“. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/ennetusprogrammi-puhas-tulevik> [Kasutatud 14.03.2021].

Kaliyadan, F. & Kulkarni, V., 2019. Types of Variables, Descriptive Statistics, and Sample Size. *Indian Dermatology Online Journal*, 10(1), pp. 82-86.

Kalmus, V., Linno, M. & Masso, A., 2015. *Kvalitatiivne sisuanalüüs*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys> [Kasutatud 03.04.2021].

Karistusseedustik (2002) RT I 2001, 61, 364.

Kiive, E., Kull, M., Saat, H. & Põiklik, E., 2015. *Uimastiennetuse õpetajaraamat põhikoolile*. [Võrgumaterjal] Leitav:

https://intra.tai.ee/images/prints/documents/144248000590_Uimastiennetuse_opetajaraamat.pdf [Kasutatud 23.12.2020].

Kriminaalasi karistusseadustik § 184 lg 1 järgi (2020) 1-20-6598.

Kriminaalmenetlusseadustik (2004) RT I 2003, 27, 166.

Lagerspetz, M., 2017. *Ühiskonna uurimise meetodid*. 1. trükk. Tallinn: TLÜ kirjastus.

Laherand, M.-L., 2008. *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: Sulesepp.

Lepik, K., 2013. Narkootilise ja psühhotroopse aine suures koguses ebaseaduslik käitlemine suure varalise kasu saamise eesmärgil. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool. [Võrgumaterjal] Leitav: http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/31250/lepik_kerli.pdf [Kasutatud 25.12.2020].

Lisova, V. E., 2010. Adolescent Drug Addiction. *Anthropology & Archeology of Eurasia*, 48(3), pp. 91-97.

Maksu- ja Tolliamet, 2019a. *Maksu- ja Tolliameti arengukava 2019*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.emta.ee/sites/default/files/kontaktid-ja-ametist/ameti-struktuur-ulesandedstrateegia/strateegia/arengukava_2019.pdf [Kasutatud 25.10.2020].

Maksu- ja Tolliamet, 2019b. *Uurimisosakonna põhimäärus*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.emta.ee/et/ameti-struktuur-ulesanded-strateegia/tutvustus-ja-struktuur/struktuuriuksuste-pohimaarused-7> [Kasutatud 30.12.2020].

Maksu- ja Tolliamet, 2020a. *Postiga narkootikumide tellimine on tänavu kasvanud*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.emta.ee/et/uudised/postiga-narkootikumide-tellimine-tanavu-kasvanud> [Kasutatud 19.11.2020].

Maksu- ja Tolliamet, 2020b. *Maksu- ja tolliameti arengukava 2017-2020: kokkuvõte 2019*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.emta.ee/sites/default/files/kontaktid-ja-ametist/ameti-struktuur-ulesanded-strateegia/strateegia/mta_kokkuvote_2019.pdf [Kasutatud 23.12.2020].

Maksu- ja Tolliamet, 2021 *E-kiri vastus infopäringule [E-kiri]* (08.02.2021)

Männisalu, A., Nikitina, N., Võrno, T. & Reile, R., 2015. *Naloksooniprogramm üledoosidest põhjustatud surmade ennetamiseks*. Tartu: Tartu Ülikooli tervishoiu instituut.

Narkootiliste ja psühhotropsete ainete ning nende lähteainete seadus (NPALS) (2005) RT I 2005, 24, 180.

Public Health England, 2019. *Young people's substance misuse treatment statistics 2018 to 2019: report*. [Võrgumaterjal] <https://www.gov.uk/government/publications/substance-misuse-treatment-for-young-people-statistics-2018-to-2019/young-peoples-substance-misuse-treatment-statistics-2018-to-2019-report> [Kasutatud 29.12.2020].

Pullat, R, 2008. *Organiseeritud kuritegevusega seotud uimastiäri Läänemere maades*. Tallinn: Politseiamet.

R. J kriminaalasi karistusseadustik § 184 lg 1 järgi (2020) 1-20-7787.

R.V. & G.V. kriminaalasi karistusseadustik § 184 lg 2 p 1, 2 järgi (2021) 1-21-244.

Salavera, C. & Usán, P., 2017. Influence of Physical Self-Concept in Drug Use in Adolescent Students Athletes. *Sage Open*, pp. 1-7.

Siegel, L.J. & Welsh, B.C., 2014. *Juvenile Delinquency: The Core. Fifth edition*. Cengage Advantage Books.

Siseministeerium, 2014. *Eesti uimastitarvitamise vähendamise poliitika. Valge raamat*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/dokumendid/valge_raamat.pdf [Kasutatud 25.10.2020].

Siseministeerium, 2019. *Eesti uimastitarvitamise vähendamise poliitika valge raamat 2014–2018 lõpphindamise raport*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/valge_raamatu_lopphindamise_raport_11.2019.pdf [Kasutatud 25.12.2020].

Statistikaamet, 2020a. *Narkoainete kasutamisest otseselt tingitud surmad soo ja vanuserühma järgi*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://statistika.tai.ee/pxweb/et/Andmebaas/Andmebaas__01Rahvastik__04Surmad/SD41.px/table/tableViewLayout2/ [Kasutatud 23.12.2020].

Statistikaamet, 2020b. *Arvuti ja koduse internetiühendusega leibkonnad tüübi ja elukoha järgi*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?lang=et&DataSetCode=IT008> [Kasutatud 25.12.2020].

Statistikaamet, 2020c. *Inimesed eelistavad e-kaubandust, ettevõtted pilveteenuseid*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.stat.ee/et/uudised/inimesed-eelistavad-e-kaubandust-ettevotted-pilveteenuseid> [Kasutatud 25.12.2020].

Sukamolson, S., 2007. *Fundamentals of quantitative research*. Bangkok, Thailand: EJTR.

Talvik, R., 1998. *Riski hindamine*. Tallinn: Tolliamet.

Tamm, G., Talu, A., Markina, A., Villenthal, A., Espenberg, S., Tourunen, J. & Varblane, U., 2016. *Narkosõltlastest õigusrikkujate sõltuvusravi ja rehabilitatsioon Eestis*. Tartu: Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuuringu keskus.

Tervise arengu instituut, 2019. *Uimastite tarvitamine koolinoorte seas: 15–16-aastaste õpilaste legaalsete ja illegaalsete narkootikumide kasutamine Eestis. Uuringu raport*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://intra.tai.ee//images/prints/documents/159103814529_Uimastite_tarvitamine_kooli_noorte_seas_2019.pdf [Kasutatud 25.10.2020].

Weimann, G., 2016. Going Dark: Terrorism on the Dark Web. *Studies in conflict & terrorism*, 39(3), pp. 195-206.

Vilić, V.M., 2017. Dark web, cyber terrorism and cyber warfare: dark side of the cyberspace. *Balkan Social Science Review*, 10, pp. 7-25.

Vorobjov, S., *Hivi levimuse ja riskikäitumise uuring tallinna süstivate narkomaanide seas 2013*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://intra.tai.ee//images/prints/documents/141692176017_HIVi_levimuse_ja_riskikaitumise_uuring_Tallinna_systivate_narkomaanide_seas_2013.pdf [Kasutatud 23.12.2020].

Äripäev, 2020. *Uuring: Eesti aktiivne e-ostleja teeb 88% kõikidest netiostudest*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.kaubandus.ee/arvamused/2020/02/13/uuring-eesti-aktiivne-e-ostleja-teeb-88-koikidest-netiostudest> [Kasutatud 25.12.2020].

Lisa 1. Küsimustiku kaaskiri

Tere

Olen Sisekaitseakadeemia finantskolledži kolmanda kursuse kadett Kärt Tallinn ning kirjutan oma lõputööd teemal „Koolinoorte kokkupuude posti teel tellitud narkootiliste ja psühhotroopsete ainetega Harjumaa ja Tallinna 8.-12. klasside näitel”. Lõputöö raames korraldan anonüümse küsimustiku, milles uurin täpsemalt koolinoorte teadmisi antud teemal.

Oleksin väga tänulik kui jagaksite küsimustiku enda koolis õppivatele 8.-12./8.-9 klasside õppuritele nädala jooksul. Tegemist on täiesti anonüümse küsitlusega, milles kogutud andmeid kasutatakse ainult lõputöös järelduste tegemiseks. Ühtegi vastanut ei ole võimalik tuvastada ning ka koole, mille õppurid on küsimustikus osalenud. Vastavalt Andmekaitse 28.12.2020 vastusekirjale nr 2.1.-5/20/4675, on sellise anonüümse küsitluse läbiviimine kooskõlas Andmekaitseadusega.

Väljavõte Admekaitse vastuskirjast:

Selgitame, et anonüümsete ankeetide puhul isikuandmete kaitse üldmäärus ei kohaldu. Küll aga soovitame läbi mõelda ka selle, kuidas on ankeetide täitmine läbi viidud, et ka sel juhul ei oleks ükski isik kaudselt tuvastatav. Nt et ei tekiks täitmisel muid lisaandmeid, mis võimaldaks kedagi tuvastada (meiliaadresse, infot mis konkreetse kooliga on tegu jms).

Anonüümse küsitlus on leitav lingilt <https://forms.gle/FRzSibKxWf5Fcvnw8>. Küsimustik koosneb kokku 25-st valikvastustega küsimusest ning ühest avatud vastusega küsimusest. Küsimustiku täitmine võtab maksimaalselt 10 minutit. Kooli huvi korral jagaksin meeleldi ka oma lõputöö küsitluse tulemusi ja järeldusi Teiega.

Loodan, et jagate küsimustiku selle nädala jooksul oma õppuritele ning küsimuste või probleemide korral kirjutage mulle.

Lugupidamisega

Kärt Tallinn

Lisa 2. Koolinoortele saadetud ankeetküsimustik

Tere

Olen Sisekaitseakadeemia finantskolledži kolmanda kursuse kadett, kes kirjutab oma lõputööd teemal „Koolinoorte kokkupuude posti teel tellitud narkootiliste ja psühhotroopsete ainetega Harjumaa ja Tallinna 8.-12. klasside näitel”. Lõputöö raames korraldan anonüümse küsimustiku, milles uurin täpsemalt koolinoorte teadmisi antud teemal.

Järgnev küsimustik on anonüümne ning vastuseid kasutatakse ainult statistika ja järelduste tegemiseks lõputöös. Töö jaoks on väga oluline, et vastaksite küsimustikule täiesti ausalt.

Ankeedi küsimused:

1. Sugu
 - Naine
 - Mees
2. Vanus:
3. Igakuine sissetulek või taskuraha:
 - Alla 100€
 - Alla 200€
 - Üle 200€
 - Ei tea
4. Kas oled kunagi tarvitanud narkootilisi aineid?
 - Jah
 - Ei
5. Milliseid aineid oled varem proovinud?
 - Kanepit
 - Kokaiini
 - Amfetamiini
 - Fentanüüli
 - Heroiini
 - Rahusteid või uinuteid ilma arstilt saadud retseptita

- Inhalante (hinganud sisse midagi)
 - Muu:..
6. Mitu korda oled narkootilisi aineid tarvitanud?
- Ühe korra
 - Tarvitan pidevalt
 - Ei tarvita üldse
 - Muu:
7. Miks tarvitad/ oled tarvitanud narkootilisi aineid?
- Tahtsin lihtsalt proovida
 - Sõbrad pakkusid
 - Mulle meeldib tunne, mis nende kasutamisel tekib
 - Muu:...
 - Ei ole tarvitanud
8. Mis vanuses proovisid esimest korda narkootikume?
-
 - Ei ole kunagi proovinud
9. Kas sul on sõpru, kes tarvitavad narkootilisi aineid?
- Jah
 - Ei
 - Ei tea
10. Kui su tuttav või sõber pakuks sulle narkootilisi aineid, siis kas prooviksid?
- Jah
 - Ei
11. Kui sa tahaksid osta narkootikume, siis kas tead, kust neid saaks?
- Jah
 - Ei
12. Kust saaksid soovi korral narkootilist ainet osta?
- Sõbralt
 - Kodust
 - Internetist
 - Koolist
 - Tänavalt
 - Ei tea
 - Muu:

13. Kas narkootikumide ostmine on :
- Lihtne
 - Keeruline
 - Väga raske
 - Ei oska hinnata
14. Kas oled kunagi üritanud läbi interneti tellida narkootikume?
- Jah
 - Ei
15. Kas internetist on kerge narkootikume posti teel tellida?
- Jah
 - Ei
 - Ei tea
16. Miks tellisid posti teel ehk läbi interneti narkootikume?
- Lihtne
 - Nii ei jää vahele
 - Ei osanud mujalt osta
 - Muu:
 - Ei ole kunagi tellinud
17. Kas oled kunagi saanud karistada narkootikumide tellimise eest posti teel?
- Jah
 - Ei
 - Korduvalt
18. Kas tead, et läbi posti teel narkootikumide tellimine on karistatav?
- Jah
 - Ei
 - Pole sellele kunagi mõelnud
19. Kas posti teel narkootikumide tellimine on kuritegu või väärtegu?
- Võib olla mõlemat
 - Väärtegu
 - Kuritegu
 - Ei tee kuriteol ja väärteol vahet
 - Ei tea
20. Kui su sõber küsiks luba sinu aadressile internetist narkootikume tellida ning hiljem saaksid ka ainet proovida, kas oleksid nõus?

- Jah
 - Ei
21. Kui tellid koos sõbraga posti teel narkootikume, siis kas saab ainult tellija karistada või ka sõber kelle aadressi ei kasutatud?
- Karistada saab ainult see, kelle nimega telliti
 - Karistada saavad mõlemad
 - Ei tea
22. Kui tellid posti teel narkootikume enda nimele ja koju, siis millest sõltub karistuse suurus?
- Narkootilisi aine kogusest
 - Mitmekesi tegu toime pandi
 - Kas teo toimepanija on varem kriminaalkorras karistatud
 - Mis ainega tehti
 - Ei tea
 - Muu:
23. Milline on karistus posti teel narkootikumide tellimise eest?
- Vangistus
 - Rahatrahv
 - Olen alaealine ei juhtu midagi
 - Ei tea
 - Muu:
24. Kes tegeleb posti teel tellitud narkootiliste ainete menetlemisega?
- Politsei- ja Piirivalveamet
 - Maksu- ja Tolliamet
 - Ei tea
25. Kas oled kunagi näinud mõnda reklaami/sotsiaalmeedia postitust, kus räägiti posti teel narkootikumide tellimise tagajärgedest?
- Jah olen näinud
 - Ei ole näinud
26. Kas enne seda küsitlust olid kuulnud posti teel ehk läbi interneti narkootikumide tellimisest ?
- Jah
 - Ei

Lisa 3. Koolide nimekiri

Harjumaa kesk- ja põhikoolide nimekiri vastavalt 24.01.2021 väljavõttele *eesti.ee* lehelt.

Aegviidu kool	Kernu põhikool	Linnamäe vene lütseum
Alavere põhikool	Kiili gümnaasium	Loksa gümnaasium
Ardu kool	Kindluse kool	Loo keskkool
Arte gümnaasium	Kivimäe põhikool	Läänemere gümnaasium
Aruküla põhikool	Klooga kool	Maardu gümnaasium
Ehte humanitaargümnaasium	Kolga kool	Maardu põhikool
Gustav Adolfi gümnaasium	Konstantin Pätsi Vabaõhukool	Mahtra põhikool
Haabersti vene gümnaasium	Kose gümnaasium	Merivälja kool
Haabneeme kool	Kose-Uuemõisa lasteaed-kool	Muraste kool
Harkujärve põhikool	Kostivere kool	Mustamäe gümnaasium
Harmi Põhikool	Kristiine gümnaasium	Mustamäe humanitaargümnaasium
Inglise kolledž	Kuristiku gümnaasium	Mustamäe reaalgümnaasium
Jakob Westholmi gümnaasium	Kurtna kool	Mustjõe gümnaasium
Järveküla kool	Kuusalu keskkool	Neeme kool
Järveotsa gümnaasium	Laagna gümnaasium	Nissi põhikool
Jüri gümnaasium	Laagna lasteaed-põhikool	Nõmme gümnaasium
Kadaka põhikool	Laagri kool	Nõmme põhikool
Kadrjoru saksa gümnaasium	Lagedi kool	Oru põhikool
Kajamaa kool	Lasnamäe gümnaasium	Padise põhikool
Kalamaja põhikool	Lasnamäe põhikool	Pae gümnaasium
Kallavere keskkool	Lasnamäe vene gümnaasium	Paldiski põhikool
Karjamaa põhikool	Laulasmaa kool	Paldiski vene põhikool
Kehra gümnaasium	Lehola kool	Paldiski ühisgümnaasium
Keila kool	Lilleküla gümnaasium	
Keila põhikool		

Peetri lasteaed- põhikool	Tallinna 32. Keskkool	Tallinna täiskasvanute gümnaasium
Pelgulinna gümnaasium	Tallinna 53. keskkool	Tallinna ühisgümnaasium
Pikavere mõisakool	Tallinna balletikool	Turba kool
Pirita majandusgümnaasium	Tallinna Heleni kool	Tõnismäe reaalkool
Prangli põhikool	Tallinna humanitaargümnaasiu m	Vanalinna täiskasvanute gümnaasium
Prantsuse lütseum	Tallinna juudi kool	Vaida põhikool
Pääsküla kool	Tallinna Kesklinna vene gümnaasium	Vanalinna Hariduskolleegium
Püüksi kool	Tallinna kunstigümnaasium	Vasalemma põhikool
Raasiku kool	Tallinna muusikakeskkool	Vihaseo lasteaed- algkool
Rahumäe põhikool	Tallinna Südalinna kool	Viimsi gümnaasium
Randvere kool	Tondi põhikool	Viimsi kool
Risti kool	Tallinna reaalkool	Vääna-Jõesuu kool
Ristiku põhikool	Tallinna saksa gümnaasium	Vääna mõisakool
Ruila põhikool	Tallinna	Õismäe gümnaasium
Saku gümnaasium	tehnikagümnaasium	Õismäe vene lütseum
Saue gümnaasium		Ääsmäe põhikool
Tabasalu ühisgümnaasium		
Tallinna 21. kool		

Lisa 4. Kohtulahendite analüüsi kodeerimine

	1-21-244	1-20-7787	1-20-6598
Kategooria 1 Süüdistatavad	Kood 1 kaks isikut	Kood 2 üks isik	Kood 2 üks isik
Kategooria 2 Varasemad karistused	Kood 1 pole varasemalt väärteo- ja kriminaalkorras karistatud Kood 2 kriminaalkorras karistamata Kood 3 väärteokorras karistatud	Kood 2 kriminaalkorras karistamata Kood 3 väärteokorras karistatud	Kood 1 pole varasemalt väärteo- ja kriminaalkorras karistatud
Kategooria 3 Tellitud ained	Kood 1 metüleendioksümetamfetam iini ehk MDMA Kood 3 lüsergiinhappe dietüülamiidi ehk lüsergiidi, LSD, SLD-25	Kood 1 metüleendioksümetamfetamiin i ehk MDMA Kood 2 amfetamiin	Kood 1 metüleendioksümetamfetamiin i ehk MDMA
Kategooria 4 Kuriteo kvalifikatsioon	Kood 1 KarS § 184 lg 2 p 1, 2	Kood 2 KarS § 184 lg 1	Kood 2 KarS § 184 lg 1
Kategooria 5 Kohtuotsus	Kood 1 Tunnistada süüdi		
Kategooria 6 Määratud karistus	Kood 1 KarS § 87 lg 1 p 6 alusel allutada käitumiskontroll Kood 2 täitma KarS § 75 lg 1 p.p 1-6 alusel määratud kontrollnõudeid Kood 3 KarS § 75 lg 2 p.p 2 ¹ , 4 ja 8 alusel määratud kohustusi Kood 4 KarS §-dest 87 lg 1 p.p 2, 10 alusel määratud kohustusi	Kood 1 KarS § 87 lg 1 p 6 alusel allutada käitumiskontroll Kood 2 täitma KarS § 75 lg 1 p.p 1-6 alusel määratud kontrollnõudeid Kood 5 KarS § 75 lg 2 p 2 ¹ alusel määratud kontrollnõue	Kood 1 KarS § 87 lg 1 p 6 alusel allutada käitumiskontroll Kood 2 täitma KarS § 75 lg 1 p.p 1-6 alusel määratud kontrollnõudeid Kood 6 KarS § 75 lg 2 p.p 2, 2 ¹ , 5, 7, 8 alusel määratud kohustusi Kood 7 KarS §-de 87 lg 1 p.p 2, 4, 10 alusel määratud kohustusi